

ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ
ДЕРЖКОМСТАТУ УКРАЇНИ

ПАНТЕЛЕСВ ВОЛОДИМИР ПАВЛОВИЧ

УДК65.012.7

**КОНЦЕПЦІЯ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ: МЕТОДОЛОГІЯ, ОРГАНІЗАЦІЯ,
РОЗВИТОК**

**Спеціальність 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)**

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

КИЇВ – 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі бухгалтерського обліку у Державній академії статистики, обліку та аудиту Держкомстату України, м. Київ

**Науковий
консультант**

доктор економічних наук, професор
ШЕВЧУК Володимир Олександрович,
перший проректор Державної академії статистики,
обліку та аудиту Держкомстату України

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор
ВАЛУЄВ Борис Іванович,
професор кафедри бухгалтерського
обліку і контролю Житомирського державного
технологічного університету

доктор економічних наук, професор
ГЕРАСИМОВИЧ Анатолій Михайлович,
професор кафедри менеджменту банківської
діяльності ДВНЗ «Київський національний
економічний університет ім. Вадима Гетьмана»

доктор економічних наук, професор
ТКАЧЕНКО Надія Марківна,
професор кафедри обліку і аудиту Національного
університету харчових технологій

Захист дисертації відбудеться 23 червня 2009 р. о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.870.01 Державної академії статистики, обліку та аудиту Держкомстату України за адресою: 04107, м. Київ, вул. Підгірна, 1, ауд. 23.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Державної академії статистики, обліку та аудиту за адресою: 04107, м. Київ, вул. Підгірна, 1, ауд. 36.

Автореферат розісланий « 22 » травня 2009 р.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради
канд. екон. наук

О.А.Зоріна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Новітні моделі ринкової економіки економічно розвинутих країн, на відміну від попередніх передбачають істотно інші за своїми складністю та зрілістю структури та відносини, методи й засоби економічного управління та регулювання, з відповідними збуджуючим впливом та інтересами, значним різноманіттям механізмів і форм впливу на процеси розвитку. Складні та високорозвинуті моделі ринкової економіки злагоджено функціонують під впливом кон'юнктури попиту та пропозиції й за умови дії науково обґрунтованої системи менеджменту та регулювання процесів, які відбуваються в економіці на мікро- та макроекономічному рівнях.

У контексті посилення процесів глобалізації у світовій економіці важливим аспектом управління є забезпечення якісних характеристик фінансової звітності вітчизняних підприємств, що передбачено міжнародними стандартами обліку та звітності, стандартами аудиту, національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку. Внутрішній контроль є важливим елементом менеджменту, який забезпечує достовірність і зрозумілість показників фінансових звітів. Коло питань, пов'язаних з методологією, організацією та розвитком внутрішнього контролю в сучасних умовах господарювання, не дістало належного висвітлення в науковій і практичній літературі в Україні. Необхідність осмислення нових підходів до розкриття концепції внутрішньогосподарського контролю з боку вирішення його методології та організації в умовах розвитку ринкових відносин, зумовлює важливість обґрунтування потреби у формуванні в системі внутрішньогосподарського контролю інформації про процеси на підприємстві.

Дослідженню наукових і практичних аспектів окреслених проблем присвячено праці таких українських вчених як М.Т.Білуха, О.С.Бородкін, Ф.Ф.Бутинець, Б.І.Валуєв, А.М.Герасимович, Н.І.Дорош, І.К.Дрозд, Є. В. Калюга, Г.Г.Кірейцев, М.Д. Корінько, Л.М. Крамаровський, М.В. Кужельний, А.М. Кузьмінський, В. Г. Линник, В.Ф.Максімова, М.В.Мурашко, Л.В.Нападовська, І.І.Пилипенко, О.Ю.Редько, П. Т.Саблук, В.В.Сопко, Л.О.Сухарева, Н.М.Ткаченко, Б.Ф.Усач, М.Г.Чумаченко, В.О.Шевчук, а також російських авторів В. Д. Андрєєва, В.В. Бурцева, Є.А. Кочеріна, В.Ф. Паляя, Н.А. Проданової, Я.В.Соколова, В.П. Суйца та ін. Окремі питання контролю та аудиту розробили Дж.Робертсон, Р.Адамс, А.Аренс, Дж.Лоббек, Дж.Монтгомері, А. Яругова та інші.

Проте ряд актуальних питань залишається нерозкритим, спостерігається неоднозначне тлумачення важливих категорій та понять. Для уведення внутрішньогосподарського контролю у практику вітчизняних підприємств та його розвитку доцільним є використання досвіду контролю, обліку та аудиту в Україні, критичне вивчення відповідного зарубіжного досвіду, його адаптація до функціонування українських суб'єктів підприємництва в умовах ринку, обґрунтування шляхів подальшого розвитку цієї системи в нашій державі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження проводилося відповідно до планів науково-дослідної роботи кафедри бухгалтерського обліку Державної академії статистики, обліку та аудиту з програм наукових тем «Організація і методологія обліку, аналізу та аудиту господарської діяльності підприємств» (номер держ. реєстрації 0104V009820) та «Методологія та організація внутрішньогосподарського контролю діяльності підприємств» (номер держ. реєстрації 0108V005949). Автор є виконавцем розділів, присвячених новому розумінню об'єктів, суб'єктів та контрольних дій, методологічної та організаційної бази внутрішньогосподарського контролю, створення концепції внутрішньогосподарського контролю підприємств нефінансового сектора України.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є побудова концепції внутрішньогосподарського контролю діяльності підприємств нефінансового сектору України на основі комплексного вирішення пов'язаних з цим методологічних та організаційних проблем розвитку контролю.

Відповідно до мети в дисертації поставлено такі завдання:

- розвинути теорію контролю за результатами критичного аналізу наукових концепцій внутрішньогосподарського контролю підприємств;
- обґрунтувати та побудувати парадигму внутрішньогосподарського контролю підприємств на засадах застосування положень теорії управління;
- розробити концепцію внутрішньогосподарського контролю підприємств;
- розглянути етапи розвитку внутрішньогосподарського контролю підприємств;
- дослідити методологічні засади внутрішньогосподарського контролю підприємств та розкрити методологічні аспекти прийомів та способів внутрішньогосподарського контролю при веденні бухгалтерського обліку активів;
- визначити наукові засади організації внутрішньогосподарського контролю підприємств та визначити місце координації контролю;
- встановити значення та практичні аспекти використання внутрішньої звітності при проведенні внутрішньогосподарського контролю;
- узагальнити понятійний апарат внутрішньогосподарського контролю та визначити перспективи застосування термінології з контролю;
- розробити класифікацію внутрішньогосподарського контролю підприємств залежно від об'єктів контролю, суб'єктів контролю, контрольних дій та інших факторів;
- оцінити стан наукових досліджень з внутрішньогосподарського контролю та розвитку концепцій контролю.

Об'єктом дослідження виступає діюча система внутрішньогосподарського контролю підприємств нефінансового сектору

національної економіки України та розробка концепції внутрішньогосподарського контролю діяльності підприємств.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні, методичні, організаційні засади внутрішньогосподарського контролю підприємств нефінансового сектора економіки.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є діалектичний метод, який дозволив дослідити генезис внутрішньогосподарського контролю діяльності підприємств. У роботі використовується системний підхід, який дозволив здійснити аналіз внутрішньогосподарського контролю у взаємозв'язку її складових та розробити концепцію контролю. З метою обґрунтування поняттєвого апарату застосовані методи наукового абстрагування та синтезу. Бібліографічний метод дослідження застосовано при вивченні генезису контролю; метод класифікації – для систематизації ознак. За допомогою статистичних методів визначено структуру та динаміку порушень на підприємствах. У результаті поєднання системного підходу, історичного методу, методів аналізу та синтезу систематизовані існуючі теоретичні положення щодо визначення окремих дефініцій та явищ. Конкретне вирішення поставлених у дисертації завдань здійснювалося за допомогою моделювання, спостереження та узагальнення, опису та порівняння.

Інформаційною базою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з теорії, методології, методики, організації і практики контролю, ревізії та аудиту, бухгалтерського та фінансового обліку, матеріали наукових, науково-практичних конференцій, статистична інформація, облікова інформація та фінансова звітність підприємств, нормативно-правові акти, міжнародна практика ведення внутрішньогосподарського контролю.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розв'язанні актуальної проблеми – обґрунтуванні методологічних та організаційних положень та формуванні концепції внутрішньогосподарського контролю діяльності підприємств нефінансового сектора економіки.

До найсуттєвіших результатів, що характеризують наукову новизну дисертації, належать такі:

Уперше:

- розроблено парадигму внутрішньогосподарського контролю діяльності підприємств за допомогою розкриття основних положень філософського значення теорії управління та ролі контролю в управлінні підприємством, яку покладено в основу розробки концепції внутрішньогосподарського контролю;
- розроблено концепцію внутрішньогосподарського контролю підприємств, яка забезпечує перспективи внутрішньогосподарського контролю діяльності підприємств; обґрунтовано послідовність вирішення проблем концепції з точки зору наукової складової та практичної реалізації концепції;

- визначено методологічні положення внутрішньогосподарського контролю підприємств, що передбачають групування методичних прийомів і способів контролю за джерелами інформації та за об'єктами внутрішньогосподарського контролю; положення знайшли відображення у методично-організаційній моделі внутрішньогосподарського контролю та у використанні цих положень при застосуванні П(С)БО та МСФЗ;

удосконалено:

- методологічні засади внутрішньогосподарського контролю, які визначають вимоги до контролю при визнанні активів підприємства, виходячи із нормативного забезпечення обліку та контролю, регламентацію контрольних операцій з обліку активів підприємств України, розкрито зміст бухгалтерського та адміністративного контролю у їх визнанні, що зумовило диференціацію підходів до контролю різних видів активів та сприяє достовірному розкриттю інформації про активи в обліку;
- зміст елементів внутрішньогосподарського контролю за використанням методики COSO при різних розмірах підприємства та елементи внутрішньогосподарського контролю діяльності підприємств, які містяться у галузевих методичних рекомендаціях та положеннях з калькуляції собівартості продукції (робіт, послуг), що вказує напрями розширення об'єктів контролю;
- висвітлено етапи утворення внутрішньогосподарського контролю в Україні, що дозволило встановити вплив нормативного регулювання на стан контролю; встановлено внесок представників національної наукової школи до теорії і практики внутрішньогосподарського контролю, розкрито історію його розвитку, що формує основу подальших досліджень проблем контролю;
- понятійний апарат та термінологія внутрішньогосподарського контролю що дає можливість проводити контроль виходячи із однозначного трактування термінів різними користувачами; встановлено необхідність інтерпретації значної кількості термінів з контролю походженням з інших мов до термінології сучасної української мови;

дістало подальший розвиток:

- теоретичні засади професійної етики та поведінки у внутрішньогосподарському контролі, роль організації внутрішньогосподарського контролю підприємства в управлінні трудовою мотивацією його працівників, що сприяє підвищенню соціального значення внутрішньогосподарського контролю;
- засади внутрішнього моніторингу як елементу внутрішньогосподарського контролю та можливість використання збалансованої системи показників (BSC) при внутрішньогосподарському контролі;

- використання внутрішньої звітності при проведенні контролю, як елементу інформаційного забезпечення управління, що дозволяє контролювати досягнення фактичного та бажаного рівнів розвитку підприємства;
- методологічні засади контролю з урахуванням фактору ризику, групування основних ризиків за рівнями контролю, що посилює інтегруючу роль контролю;
- показники ефективності внутрішньогосподарського контролю діяльності підприємств, що забезпечує результативне використання витрат підприємства.

Практичне значення одержаних результатів полягає в їх спрямованості на формування концепції внутрішньогосподарського контролю діяльності підприємств. Запропоновано програму організації внутрішньогосподарського контролю суб'єктів малого підприємництва промислового спрямування, організаційно-методична модель внутрішньогосподарського контролю самофінансування підприємства створили підґрунтя для запровадження їх у процес розробки на рівні суб'єктів господарської діяльності та навчальних закладів.

Практична спрямованість отриманих результатів та розробок підтверджується:

- довідкою про практичне впровадження показників ефективності внутрішньогосподарського контролю діяльності підприємств; теоретичних засад професійної етики працівників підприємств з внутрішнього контролю, організацію внутрішньогосподарського контролю підприємства в управлінні трудовою мотивацією його працівників, елементи внутрішньогосподарського контролю, що містяться у галузевих методичних рекомендаціях та положеннях з калькуляції собівартості продукції (робіт, послуг) в навчально-методичному процесі Національного центру обліку та аудиту у програмі безперервного удосконалення знань практикуючих аудиторів України «Розуміння внутрішнього контролю, оцінка ризику суттєвих викривлень та відповідні аудиторські процедури» (довідка № 33 від 29.04.2009 р.);

- довідкою про застосування в професійній практичній діяльності ВГПО «Гільдія професійних внутрішніх аудиторів України» (від 27.04.2009 № 12) щодо системи показників оцінки ефективності результатів внутрішнього контролю в управлінні; методики оцінки ризиків інвестиційної діяльності; документального забезпечення результатів внутрішнього контролю;

- довідкою про застосування результатів наукових досліджень та методичних рекомендацій з удосконалення поняттєвого апарату, класифікації внутрішньогосподарського контролю підприємств, оцінки внеску представників національної наукової школи до теорії і практики внутрішньогосподарського контролю до навчальних дисциплін Державній Академії статистики, обліку та аудиту Держкомстату України: “Фінансова звітність”, “Внутрішньогосподарський контроль”, “Аудит”, “Внутрішній

аудит”, “Звітність підприємств” для студентів за спеціальностями: спеціаліст 7.050106 та магістр 8. 050106 (довідка № 414 від 15.05.2009 р.);

– довідкою про впровадження розробок показників ефективності внутрішньогосподарського контролю діяльності підприємств нефінансового сектору економіки АФ «Ставр» (довідка № 46 від 17.04.2009 р.);

– довідкою про використання запропонованої автором концептуальної моделі внутрішньогосподарського контролю при впровадженні на ЗАТ «НКМЗ» збалансованої системи показників (довідка № 4/001.3 від 19.05.2009 р.).

Окремі опрацювання дисертації містяться в опублікованих навчальних посібниках «Фінансова звітність» (рекомендований Міністерством освіти і науки для вищих навчальних закладів, лист від 18.11.2004 р. № 14/18.2-2448), «Аудит» (рекомендований Міністерством освіти і науки для вищих навчальних закладів, лист від 24.01.200г № 1.4/18-Г), «Внутрішній контроль господарської діяльності підприємства» (рекомендований Міністерством освіти і науки для вищих навчальних закладів, лист від 11.10.2006 № 1.4/18-Г-878), «Внутрішній аудит» (рекомендований Міністерством освіти і науки для вищих навчальних закладів, лист від 29.03.2006 р. № 14/18.2 - 801).

Особистий внесок здобувача. Робота є самостійно виконаним науковим кваліфікованим дослідженням. Наукові результати, що містяться в роботі, отримані самостійно. У процесі дослідження використано окремі розробки, що здійснено у співавторстві. Особистий внесок автора за списком опублікованих у співавторстві праць визначено у переліку основних публікацій за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження пройшли апробацію на 21 міжнародних та всеукраїнських, міжрегіональних наукових і науково-практичних конференціях: «10 років Національному центру обліку та аудиту України» (Київ, ДАСОА, 2003); «Внутрішній аудит та управління бізнесом» (Київ, ДАСОА, 2003); «Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: традиції, проблеми, перспективи. Збірник доповідей учасників III наукової конференції, присвяченої пам’яті д.е.н., професора, заслуженого діяча науки і техніки України Олексія Сергійовича Бородкіна» (Київ, ДАСОА, 2005); «Аудит у посттоталітарному суспільстві» (Київ-Чернігів, Київське та Чернігівське відділення спілки аудиторів України, 24-25 червня 2005); «Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: традиції, проблеми, перспективи. Тези доповідей учасників IV міжвузівської конференції, присвяченої пам’яті д.е.н., професора. Заслуженого діяча науки і техніки України Олексія Сергійовича Бородкіна» (Київ, ДАСОА, 2006); «Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: традиції, проблеми, перспективи. Тези доповідей учасників V міжвузівської конференції, присвяченої пам’яті д.е.н., професора. Заслуженого діяча науки і техніки України Олексія Сергійовича Бородкіна» (Київ, ДАСОА, 2007); «Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю» (Черкаси, ЧДТУ, 11-13 квітня 2007);

«Стан і проблеми обліку, контролю і аналізу в умовах транзитивної економіки» (Донецьк, ДонДУЕТ, 25 травня 2007); «Наукові дослідження в сфері бухгалтерського обліку, контролю та аналізу: теоретико-практичне значення і напрями подальшого розвитку» (Житомир, ЖДТУ, 18-19 жовтня 2007); «Система державної статистики в Україні: сучасний стан, проблеми, перспективи» (Київ, ДАСОА, 5 грудня 2007); «Проблеми економіки підприємств в умовах сталого розвитку» (Київ, Національний університет харчових технологій, 3-4 квітня 2008); «Научное пространство Европы - 2008» (Софія (Республіка Болгарія), «Бял ГРАД-БГ» ООД, 15-30 квітня 2008); «Аудит, налоги и бухгалтерский учёт: основы, теория и практика» (Пенза (Россія), Російський університет дружби народів, 17-18 апреля 2008); «Контролінг у бізнесі: теорія і практика» (Київ, Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана, 18-19 квітня 2008); «Наукове забезпечення процесів реформування соціально-економічних відносин в умовах глобалізації» (Сімферополь-Алушта, Кримський інститут бізнесу, Університет економіки та управління, Центр розвитку освіти, науки та інновацій, 18-20 квітня 2008); «Реалізація національних економічних інтересів України в рамках євроінтеграційних процесів» (Сімферополь, Кримський економічний інститут, Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана, 24-25 квітня 2008); «Підприємницька діяльність в Україні: проблеми розвитку та регулювання» (Київ, Міжнародний інститут бізнес-освіти Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана, 15-16 травня 2008); «Стратегия качества в промышленности и образовании» (Варна, (Республіка Болгарія), Национальная металлургическая академия Украины, Технический университет, 30 мая – 6 июня 2008). «Наукові бухгалтерські школи світу: еволюція, сучасний стан, перспективи розвитку» (Житомир, ЖДТУ, 3-4 ноября 2008); Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: традиції, проблеми, перспективи. Тези доповідей учасників VII міжнародної наукової конференції, присвяченої пам'яті д.е.н., професора, заслуженого діяча науки і техніки України Олексія Сергійовича Бородкіна (Київ, ДАСОА, 2009, 27 березня 2009 р.).

Публікації. Основні положення дисертації викладено у 64 наукових працях загальним обсягом 111,25 друк. аркушів. Серед них одна одноосібна монографія загальним обсягом 28,48 друк. арк., два одноосібних навчальних посібники – 25,95 друк. арк., два навчальних посібники у співавторстві – 25,95 друк. арк, у тому числі належить особисто автору – 12,85 друк. арк, один словник (у співавторстві) 10,4 др.а., у тому числі належить особисто автору – 8,67 друк. арк., 24 статі у наукових фахових виданнях – 8,12 друк. арк., у тому числі належить особисто автору – 8,0 друк. арк.; 13 публікацій в інших виданнях – 3,8 друк. арк; 19 тез доповідей – 1,9 друк. арк., 3 публікації в зарубіжних виданнях.

Загальний обсяг публікацій за темою дисертації становить 126,08 друк. арк, з яких 111,25 друк. арк. належить особисто здобувачу. Публікації повною мірою відображають основні результати дисертації.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації склав 390 сторінок друкованого тексту. Дисертація містить 45 таблиць, 23 рисунків, 26 додатків на 95 сторінках. Список використаних джерел становить 415 найменувань і розміщений на 38 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** міститься обґрунтування актуальності теми дослідження, розкрито рівень її розробки у наукових виданнях, визначену мету, завдання, предмет, об'єкти, методи дослідження, наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, надано інформацію про апробацію та публікації результатів дослідження.

У розділі 1 **«Теоретико-методологічний підхід до формування концепції внутрішньогосподарського контролю підприємств»** розкритий теперішній стан наукових досліджень проблем концепції контролю; обґрунтовано послідовність вивчення концептуальних питань; доведено доречність виокремлення наукової та практичної складової концепції, що знаходить відображення у методологічних та організаційних компонентах підходу до формування концепції; проведено аналіз трактування термінів внутрішнього контролю, вказано на роль об'єктів нефінансового сектору у сучасній економіці України; розкрито зміст нової парадигми внутрішньогосподарського контролю; вказано на внесок представників національної наукової школи України до теорії і практики внутрішньогосподарського контролю.

Внутрішньогосподарський контроль, до якого застосовується концепції, має багатовікову історію, термінологію, правову базу. Розкриття змісту контролю вимагає застосування інструментарію пізнання, до якого відносяться концепція, концептуальні підходи, концептуальні засади.

Авторські дослідження термінології контролю показали суперечність думок щодо визнання поняття контролю, який проводиться працівниками підприємства та спрямований на врегулювання економічних відносин на підприємствах. Такий контроль трактується як внутрішній економічний контроль, внутрішній фінансово-господарський контроль, внутрішній фінансовий контроль, контроль на мікроекономічному рівні, внутрішній контроль, внутрішньосистемний контроль та ін. Розбіжності у визначеннях викликані різними підходами до трактування змісту відносин, у сфері яких перебуває контроль. Виходячи з пріоритету відносин, які мають характер господарських, обслуговують господарську діяльність суб'єкта господарювання, відбуваються у сфері господарювання, а також на той факт, що при здійсненні цих відносин виникають і внутрішньогосподарські відносини, для усунення неконвенційності понятійного

апарату при вивченні проблем внутрішнього контролю доречно користуватися терміном «внутрішньогосподарський контроль». Дане трактуванні внутрішньогосподарського контролю передбачає, що він здійснюється в інтересах осіб, що належать системі управління підприємства, виконує функцію управління, контроль здійснюють особи, які мають певні повноваження від ініціатора контролю, контроль передбачає досягнення певних цілей, при його реалізації застосовуються засоби впливу на об'єкти управління, контроль має тривалий та безперервний характер, та ін. Внутрішньогосподарський контроль є складовою частиною внутрішнього контролю підприємства.

Дослідження статистичних даних об'єктів ЄДРПОУ, які здійснюють нефінансову діяльність, показало, що суб'єкти, що відносяться до цієї групи, складають основу сучасної економіки України. Незважаючи на певне зниження частки об'єктів ЄДРПОУ, які здійснюють нефінансову діяльність, з 56,4% у 2001 р. до 55,3% у 2007 р., управління такими об'єктами, в тому числі запровадження у них внутрішньогосподарського контролю, залишається актуальним. Це підтверджується даними про домінування приватної власності у суб'єктів господарювання, які здійснюють нефінансову діяльність. За формами власності у 2005 р. серед об'єктів ЄДРПОУ, які здійснюють нефінансову діяльність, 96,6% належало до приватної власності, 1,8% належало до державної та державної корпоративної форм власності, 1,6% відносилось до комунальної та комунальної корпоративної форм власності. Вплив держави на економічне життя України поступово зменшується, провідною фігурою в економіці стає приватний власник, що відповідає вимогам громадянського суспільства. Вимоги реального власника щодо ефективного управління підприємствами покладаються в основу вирішення проблем внутрішньогосподарського контролю.

З огляду на реалії сучасного бізнес-середовища, виходячи із панування критичного ставлення до «абсолютизації» інформації, яка формується в системі бухгалтерського обліку, у новітньому розумінні внутрішньогосподарського контролю його прийнято кваліфікувати як систему. Складовими системи визначено об'єкти контролю, суб'єкти контролю та контрольні дії. Внутрішньогосподарський контроль підприємства слід розуміти у вузькому розумінні (контроль при веденні бухгалтерського обліку, внутрішній контроль, внутрішній аудит та ін.) та у широкому розумінні (вплив керуючої системи на керовану, контроль виконання планів, бюджетів та ін.).

Суттєвого значення набуває розв'язання теоретичних проблем внутрішньогосподарського контролю, зокрема, концепції такого контролю. Недоліком у розвитку теорії та практики контролю слід вважати недостатню увагу питанням його концептуальному простору. В межах дисертаційного дослідження проведено вивчення досягнень національної наукової школи з концепції за результатами систематизації наукових досліджень з обліку та контролю. Концепція внутрішньогосподарського контролю займає значне місце серед напрямів наукових досліджень з тематики контролю. Так, за 34

роки (1975-початок 2009 рр.) в Україні із 114 захищених кандидатських та докторських дисертацій за спеціальністю «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит», в яких досліджувалися проблеми внутрішньогосподарського контролю, вивченню аспектів концепції контролю присвячено 19 робіт, або 16 %. При цьому відмічається широке трактування концепції: від побудови цілісної системи контролю, концептуальної інтерпретації множинного змісту поняття "контроль" і розкриття багатоаспектності його системної сутності, системи диверсифікації діяльності суб'єкта господарювання, теоретичної концепції внутрішнього аудиту та інше, до перспектив розвитку контролю, його методології та організації. Серед концептуальних засад слід відзначити концепції контролю витрат, аудиту ризиків, аудиторської оцінки ефективності бухгалтерського контролю, пропонуються концептуальні схеми, положення, підходи, концепції розвитку тощо.

Виходячи з особливостей предмету дослідження, розкриття змісту концепції внутрішньогосподарського контролю передбачає послідовне просування проблематики концепції у наступній послідовності:

концепція внутрішньогосподарського контролю → концептуальний підхід до внутрішньогосподарського контролю → концептуальна модель внутрішньогосподарського контролю → викладення засад реалізації моделі внутрішньогосподарського контролю у документі практичного спрямування.

Дотримання розробленого ходу реалізації концепції створює побудову конструкції вивчення питань внутрішньогосподарського контролю підприємств. Проблеми концепції внутрішньогосподарського контролю доречно розглядати, зокрема, у двох площинах: у науковому сенсі, як узагальнюючий погляд на проблеми контролю, та у практичному розумінні, як розробку проекту нормативно-правового акту - Концепції внутрішньогосподарського контролю підприємств. З наукової точки зору, до концепції внутрішньогосподарського контролю підприємств належать мета, основні завдання, об'єкти, суб'єкти, складові внутрішньогосподарського контролю, поняття і місце контрольних дій та організаційні рівні. У табл. 1 наведено основні наукові складові концептуального підходу до внутрішньогосподарського контролю.

Виходячи з того, що концепція орієнтована на певну парадигму, в дисертації встановлено параметри сучасної парадигми контролю:

пріоритет інтересів суспільства; контроль – це процес забезпечення досягнення підприємством встановлених цілей, у ньому заінтересовані не тільки його власники та керівництво, але й працівники і суспільство в цілому; широке застосування нефінансових показників; контроль ґрунтується на концепції центрів відповідальності та управлінському обліку; незважаючи на нагальну потребу дотримання рівноваги традиційного й новітнього підходів до контролю, зміст контролю у бухгалтерському обліку набуває рис управління, підпорядковуючись вимогам управління; напрямом контролю стає як

підтвердження достовірності фінансової звітності, так й підвищення ефективності операцій; принцип контролю за відхиленнями повинен на практиці співвідноситись із принципом контролю за критичними (ключовими) точками; виконуючи завдання виявлення та усунення порушень, необхідний добір підконтрольних показників, формування відповідних тверджень; зростає значення контролю як функції управління; має місце тенденція відходу від наступного контролю і ширшого впровадження попереднього контролю;

Таблиця 1

Наукові складові концепції внутрішньогосподарського контролю підприємств

Основні складові концепції	Внутрішньогосподарський контроль підприємств
Мета	Забезпечення ефективності діяльності підприємства
Основні завдання	Захист законних майнових інтересів власника за допомогою засобів контролю, запобігання прийняття економічно недоцільних та протизаконних рішень, виявлення та оцінка відхилень, перевірка заходів з усунення небажаних відхилень, перевірка дотримання законів та нормативно-правових актів, захист активів підприємства, підтвердження даних обліку та достовірності фінансової звітності. Використання певної класифікації та термінології.
Зв'язок з бухгалтерським обліком та фінансовою звітністю	Підтримання контрольної функції бухгалтерського обліку. За підготовку та достовірність відображення інформації у фінансових звітах несе відповідальність управлінський персонал підприємства згідно із обраною концепцією підготовки фінансової звітності
Об'єкти	Активи підприємства та стан їх використання; власний капітал, зобов'язання, доходи, витрати та фінансові результати; система бухгалтерського обліку та система управління підприємством; фінансова та не фінансова інформація; ресурси підприємства; процеси, що відбуваються на підприємстві; види діяльності підприємства
Суб'єкти	Власник, призначені власником органи управління, спеціальні органи контролю (служба внутрішнього аудиту, ревізійна комісія, інвентаризаційна комісія, аудиторський комітет, спостережна рада та ін.), керівники та посадові особи підрозділів підприємства, працівники підприємства в межах виконання ними обов'язків перед підприємством
Складові внутрішньогосподарського контролю	Середовище контролю, оцінка ризиків, інформаційні системи, контрольні процедури, моніторинг заходів щодо контролю
Поняття і місце контрольних дій	Контроль як система; контроль як засіб зв'язку керуючої системи із керованою системою
Організаційні рівні	Два рівні організації: корпоративний рівень та рівень процесів. Створені власником структури, органи корпоративного управління, функціональні підрозділи підприємства, центри відповідальності; самоконтроль.

уявлення про контроль як систему; врахування цілепокладання у контролі; використання новітніх прийомів і методик контролю (методики COSO (The Committee of Sponsoring Organizations of The Treadway Commission), моніторингу, тестування, внутрішнього аудиту, управління ризиками); пошук нових прийомів і методик; власник з розумінням ставиться до ускладнення системи контролю, можливості збільшення витрат на контроль; диференційований підхід до впровадження системи внутрішнього контролю (СВК) на підприємствах з різними масштабами діяльності; врахування соціальної значущості контролю, мотивації, соціальних та етичних норм; самоконтроль продовжує бути основою контролю; довіра до рівня контролю на підприємстві з боку аудитора; оцінка аудитором стану внутрішнього контролю суб'єкта господарювання є основою для сучасного зовнішнього аудиту; ефективність контролю вимірюється відношенням витрат підприємства на контроль та ефекту від контролю; створення власної інформаційної бази внутрішнього контролю; застосування сучасних інформаційних систем для внутрішнього контролю.

У роботі доведено, що концепція внутрішньогосподарського контролю як елемент теорії, зумовлює використання положення філософії та наукознавства, визначення задуму та обґрунтування предмету, методу, місця внутрішньогосподарського контролю у науці контролю та зв'язок з іншими науками. Вивчення методологічних аспектів внутрішньогосподарського контролю підприємств дозволяє встановлювати онтологічні та гносеологічні засади контролю – характер контрольних заходів, тлумачення основних понять контролю, зміст контролю в системі бухгалтерського обліку, зокрема у визначенні активів підприємства; встановлення суб'єктів та контрольних дій, збалансування векторів контролю. При розробці методологічного фундаменту внутрішньогосподарського контролю підприємств доцільно використовувати гносеологічний підхід, тобто підхід з точки зору теорії пізнання – із сходженням від опрацьованих наукою знань про конкретний предмет до принципів філософського значення. Розгляд внутрішньогосподарського контролю в площині організації передбачає цілеспрямоване та скоординоване проведення дій з боку адміністрації (власника); використовується імперативний характер заходів з контролю, застосовується системний підхід до контролю; проводиться оцінка якості та ефективності контролю. Аналіз характерних рис розвитку внутрішньогосподарського контролю дає можливість отримувати результати дій, оцінювати їх, коригувати задум, пропонувати нові підходи як вдосконалення першопочаткової ідеї.

У межах дисертаційного дослідження проведена систематизація публікацій з проблематики обліку, контролю та ревізії за 41 рік (1967-2008 рр.) дозволила оцінити внесок представників національної наукової школи України в теорію і практику внутрішньогосподарського контролю. Висвітленню потенціалу концепції внутрішньогосподарського контролю сприяє формуванню

його предметної сфери: мотивації, зміст контролю, елементи системи, цілі та складові контролю та ін.

Розкриття онтологічного аспекту контролю зумовлює проведення класифікації (систематизації) певних його категорій. На підставі розподілу таких категорій за окремими класами залежно від їх загальних ознак, які фіксують закономірні зв'язки між класами в єдиній системі, розроблено класифікацію внутрішньогосподарського контролю підприємств. У дисертації проведено класифікацію об'єктів контролю, суб'єктів контролю, контрольних дій, методології контролю, комунікаційних відносин, норм як елементу організації внутрішньогосподарського контролю, інформаційного забезпечення контролю та погляду на внутрішній контроль з точки зору зовнішнього (незалежного) аудиту. Так, об'єкти контролю поділені за предметною діяльністю, відношенням до основних сфер діяльності підприємства, величиною (складністю) об'єкта, зв'язком зі станом об'єкта та визначенням об'єктів обліку активами підприємства. Дану класифікацію використано при відображенні термінів з контролю у розділі 5 дисертації.

У розділі 2 **«Концептуальні засади створення системи внутрішньогосподарського контролю підприємств»** висвітлені передумови створення системи внутрішньогосподарського контролю та ідентифікація об'єктів контролю, суб'єктів контролю та заходів контролю.

Захист суспільства від негативних наслідків передбачає, що внутрішній контроль суб'єктів господарювання відповідає вимогам управління та сприяє зменшення витрат підприємств на контроль. Проведений критичний аналіз нормативної бази регулювання показав, що в Україні склалася певна структура нормативно-правового регулювання внутрішньогосподарського контролю. На першому рівні встановлено єдині правові та методологічні основи організації та ведення внутрішнього контролю; на другому рівні регулювання діють національні П(С)БО, які містять положення з контролю при веденні бухгалтерського обліку та складанні фінансової звітності; на третьому рівні знаходяться нормативно-правові акти міністерств і відомств, які регламентують діяльність підприємств та управління ними, а також передбачають проведення контролю; на четвертому рівні підприємство має право самостійно встановлювати порядок організації контрольних операцій, обирати або розробляти систему, форми й методи контролю господарських операцій, порядок ведення обліку та звітності, виходячи з своєї специфіки, рівня автоматизації обліку та контролю, підготовки власних працівників обліку і контролю, а також доцільності та ефективності контрольних заходів.

Вивчення історичного аспекту контролю дало можливість сформулювати думку про етапи розвитку його правового забезпечення. На етапах розвитку регламентації середовища контролю за роки незалежності України відбувся перехід від контролю як складової централізованої моделі загальнодержавного господарського контролю, де значну роль відігравала контрольна функція бухгалтерського обліку, до втрати державою законодавчого впливу на

внутрішній контроль, передачі відповідальності за організацію внутрішньогосподарського контролю керівнику підприємства; контроль розглядається як складова процесу прийняття управлінських рішень; внутрішній контроль визнається обов'язковим елементом системи управління. Не регламентований державою порядок контролю призводить до скорочення контрольних процедур, обмеження контрольних дій окремими об'єктами управління, дублювання контролю.

Концептуальною ознакою внутрішньогосподарського контролю є розгляд контролю як системи, яка складається із об'єктів контролю, суб'єктів контролю та контрольних дій. За функціональним призначенням внутрішньогосподарський контроль підприємства передбачає здійснення адміністративного контролю; внутрішнього контролю, який здійснює бухгалтерія; внутрішнього аудиту; фінансово-економічного контролю; правового контролю; контролю персоналу, технічного та технологічного контролю, а також контролю, спрямованого на забезпечення безпеки підприємства (рис. 1).

Рис. 1. Схема внутрішньогосподарського контролю підприємства за функціональним призначенням

Схема внутрішньогосподарського контролю підприємства (рис. 1), охоплює його головні суб'єкти і дозволяє їм реалізовувати свої повноваження, виходячи з особливостей об'єктів контролю та встановлених цілей.

У дисертації дослідження окремих аспектів стану контролю та обліку проведено за даними діяльності підприємств маслоробній, сироробній та молочної промисловості. Для монографічного дослідження обрано 57 підприємств, які розташовані у 23 областях, Автономній республіці Крим та м. Київ. Використані дані в середньому за 2004-2008 рр. Підприємства за їхніми

розмірами (в основу покладено величина доходу (виручки від реалізації продукції) були згруповані наступним чином: до великих належать 10 підприємств (18%), до середніх – 41 підприємство (72%) та до малих – 7 (10%).

Прийнявши за результат контрольних дій виявлення (списання) за рік нестач і втрат, що відображені у розділі X «Нестачі і втрати від псування цінностей» форми 5 «Примітки до річної фінансової звітності», слід зазначити, що в основному такі суми відображаються у звітності великих підприємств (на одне підприємство припадає 534, 18 тис. грн. втрат в середньому за рік), середніх за розмірами підприємства (13,54 тис. грн. за рік). Порівняння частки списаних нестач і втрат у сумі готової продукції за рік вказує, що на великих підприємствах такий показник склав 8%, а на середніх – 1,5%; показник визнаної заборгованості винних осіб у звітному році у сумі готової продукції за рік на великих підприємствах склав 0,09%, а на середніх – 0,05%. Тобто, на підприємствах харчової промисловості, які випускають ліквідну продукцію, відмічена розбіжність у абсолютних та відносних даних, що свідчить про відсутність єдиної системи контролю та обліку на підприємствах одного спрямування; про недостовірність даних бухгалтерського обліку в сучасних умовах, так й про те, що на великих за розмірами підприємствами приділяється увага не тільки обліку та контролю за податками, а також внутрішньогосподарському та фінансовому обліку, дані якого відображаються у фінансової звітності.

Розділ 3 «Методологічні засади внутрішньогосподарського контролю підприємств» розкриває системні аспекти структури наукового знання про контроль, розглядає потребу збалансованості контрольних дій, містить модель внутрішньогосподарського контролю; розглядає фактор ризику; встановлює виключну роль контролю у визнанні активів підприємства; обґрунтовує положення з методології концепції внутрішньогосподарського контролю, висвітлює послідовність усунення господарських порушень засобами внутрішньогосподарського контролю.

Запровадження концепції внутрішньогосподарського контролю передбачає послідовне дотримання суб'єктом контролю її вимог. До основних методологічних проблем внутрішньогосподарського контролю належить проведення обліку та контролю об'єктів, які безпосередньо залежать від повноважень керівників підрозділів певного рівня відповідальності, тому потрібно встановити системні засади контролю, розкрити аспекти методології щодо ролі головних елементів контролю – об'єктів контролю, суб'єктів контролю, контрольних дій та методу.

Використовуючи логіку отримання наукового знання про контроль, у роботі доведено, що вирішення проблем методології починається з витоків, з емпіричного рівня, відбувається на рівні технологій, організаційному, теоретичному та методологічному рівнях. На рис. 2 наведено шлях сходження до науки. На цих рівнях здійснюється опрацювання за допомогою понятійного та методичного апарату фактів, концепцій, гіпотез, інших понять, а також їх

узагальнення за допомогою методології. У свою чергу, під впливом нагромадженого знання у методології теж відбуваються зміни, народжуються нові концепції та відкидаються старі, складаються нові моделі методології, постійно оновлюється парадигма контролю. рівнях рівні тобто із структури наукового знання. Теоретичне пізнання рухається від абстрактного (ідеї, гіпотези, наміри, міркування, передбачення, прогнози) до конкретного (оцінка

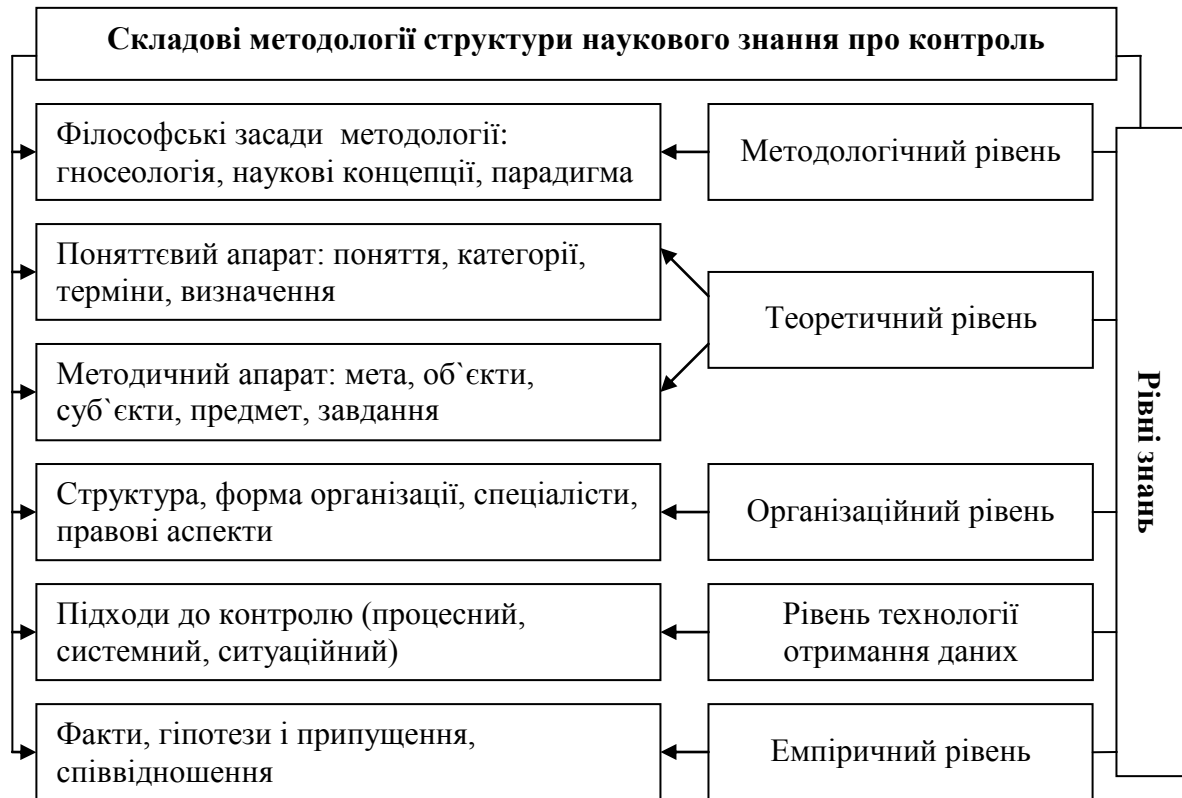

Рис. 2. Методологічні аспекти структури наукового знання про контроль

стану ведення обліку певних об'єктів і достовірності звітності; дотримання порядку збереження активів; виконання вимог законодавства; ефективність і економічність операцій; з'ясування стану виконання посадовими особами і працівниками покладених на них обов'язків), тобто пізнання відображає єдність, цілісність об'єкта з урахуванням його зв'язків і відносин.

Здобувачем обґрунтовано, що для реалізації концепції внутрішньогосподарського контролю вживаються відповідні методичні прийоми, які можна згрупувати у вигляді методично-організаційної моделі внутрішньогосподарського контролю (табл. 2).

Запропонована модель містить групування методичних прийомів і способів контролю за джерелами інформації та за об'єктами внутрішньогосподарського контролю. Наведений поділ методів за систематизованими групами об'єктів (об'єкти бухгалтерського обліку та фінансової звітності, ефективність діяльності, дотримання вимог нормативних актів і законів) охоплює предмет і зміст внутрішньогосподарського контролю. При здійсненні контролю об'єктів, що відносяться до бухгалтерського обліку (активів, власного капіталу,

зобов'язань, доходів і витрат) обов'язково проводяться перевірки, оцінювання та моніторинг системи бухгалтерського обліку, фінансової та господарської інформації, ступеня дотримання на підприємстві вимог нормативних актів, економічності та ефективності його діяльності. Контроль інших об'єктів передбачає використання різноманітних методичних підходів.

Таблиця 2

Методично-організаційна модель внутрішньогосподарського контролю підприємств

Об'єкти внутрішньогосподарського контролю	Джерела інформації	Методичні прийоми та способи контролю
Активи (нематеріальні активи, основні засоби, капітальні інвестиції, біологічні активи, запаси, МШП, товари, фінансові інвестиції, дебіторська заборгованість, грошові кошти та ін.)	Законодавчі акти, наказ про облікову політику підприємства, первинні документи, адміністративний контроль ресурсів, політика підприємства з контролю, довідка з оцінки активів, оцінка активів за справедливою вартістю, записи за залишками на рахунках, реєстри обліку, баланс активів, графік платежів за матеріали, фінансова звітність (форми № 1 «Баланс» і № 5 «Примітки до річної фінансової звітності»)	Перевірки (вибіркові та суцільні), інвентаризація, аналіз, тестування, моніторинг, контроль, спрямований назовні
Власний капітал (статутний, додатковий, резервний, нерозподілені прибутки (непокриті збитки), неоплачений капітал та ін.)	Засновницькі документи підприємства, записи за оборотами та залишками рахунків, фінансова звітність (форми № 1 «Баланс» і № 4 «Звіт про власний капітал»)	Перевірки, розрахунки, правовий контроль, встановлення та мінімізація впливу зовнішнього контролю
Зобов'язання (забезпечення, довгострокові та поточні зобов'язання тощо)	Договори, наказ про облікову політику, первинні документи, матеріали з оцінки зобов'язань, оцінка зобов'язань за справедливою вартістю, записи за залишками рахунків, баланс пасивів, фінансова, податкова звітність і звітність за державними соціальними фондами (форми № 1 «Баланс» і № 5 «Примітки до річної фінансової звітності», декларації, розрахунки)	Перевірки, запити, інвентаризація, аналіз, моніторинг, правовий контроль, встановлення та зменшення зовнішнього контролю
Доходи (від реалізації, інший операційний, від участі у капіталі, та ін.)	Договори, матеріали з визнання доходів, облікова політика, записи за оборотами рахунків, графік надходження коштів від реалізації, бюджет доходів, фінансова та податкова звітність (форми № 2 «Звіт про фінансові результати» і № 5 «Примітки до річної фінансової звітності», декларації)	Перевірки, запити, обчислення, аналіз, прогнозування доходів, контроль, спрямований назовні
Витрати (витрати за елементами, витрати діяльності)	Калькуляції, класифікації витрат, кошториси прямих витрат на матеріали, кошториси прямих витрат за оплату праці, матеріали з визнання витрат, облікова політика, записи за оборотами рахунків, дані управлінського обліку, бюджет витрат, графік сплати податків, фінансова	Перевірки, обчислення, інвентаризація, аналіз, прогнозування розміру витрат, порівняння з даними по галузі, у конкурентів

	та податкова звітність (форми № 2 «Звіт про фінансові результати» і № 5 «Примітки до річної фінансової звітності», декларації)	
Фінансовий результат (прибуток, збиток)	Наказ про облікову політику, записи за оборотами рахунків 79 і 44, фінансова та податкова звітність (форма № 2 «Звіт про фінансові результати», декларації)	Перевірки, обчислення, аналіз, прогнозування результатів діяльності
Система бухгалтерського обліку	Обрана організаційна форма обліку, наказ про облікову політику, робочий план рахунків, план документообігу, розподіл обов'язків працівників бухгалтерії, виконання бухгалтерією вимог до контролю, участь в інвентаризації, відображення в обліку результатів інвентаризації, правильність ведення бухгалтерського, податкового, внутрішньогосподарського та інших видів обліку, своєчасність і точність подання бухгалтерської, податкової, статистичної та інших видів звітності	Перевірки, спостереження, оцінювання, моніторинг, запити і підтвердження, внутрішній аудит
Адміністративний контроль	Визнання суб'єктів контролю, наявність власної контрольної політики, створення підрозділів з контролю, контрольне середовище, спеціальні процедури з контролю, акти перевірок, форми і порядок надання внутрішньої звітності, Кодекс професійної етики, складання контрольних звітів	Перевірки, моніторинг, оцінювання, нагляд, службове розслідування
Фінансова та господарська інформація	Облікова система, норма та нормативи, система інформації, порядок складання та подання звітності, внутрішня звітність	Перевірка способів, які використовуються для визначення, виміру, класифікації інформації та складання звітності, запити щодо окремих статей, аналіз, контроль у комп'ютерних інформаційних системах
Дотримання законів, нормативних актів, директив управлінського персоналу підприємства	Закони, кодекси, положення, засновницькі та розпорядчі документи підприємства, протоколи зборів і засідань, матеріали про виконання рішень, акти перевірок, оцінка та зниження небезпеки зовнішнього впливу	Перевірка, спостереження, моніторинг, запит і підтвердження, обчислення, аналіз, прогнозування
Економічність та ефективність діяльності, в т. ч. нефінансові заходи щодо контролю	Імідж підприємства, виробнича структура, технологічні карти, плани збуту та маркетингу, плани виробництва, бюджет руху коштів, рух грошових коштів, форма № 3 «Звіт про рух грошових коштів», звітність про операційну, інвестиційну та фінансову діяльність	Перевірки, спостереження, моніторинг, запити і підтвердження, обчислення, аналіз, технологічний і хіміко-технологічний контроль, перевірка якості продукції, контрольний запуск сировини та матеріалів, обстеження, експертиза

З огляду на складність та багатовекторність системи, слід погодитись з тим, що внутрішньогосподарський контроль має виняткове значення для адаптації підприємства до умов зовнішнього середовища. Першопричиною існування контролю є саморегулятивні чинники розвитку. Завдяки їх використанню підприємство дістає можливість здійснювати управління та досягати встановлених цілей з використанням власних ресурсів. Саморегулювання передбачає здатність СВК самостійно, без зовнішнього впливу, адекватно реагувати на зовнішні впливи, які порушують її нормальне функціонування. Концепція контролю активів, яка закладена у П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» та П(С)БО 2 «Баланс», полягає в наступному: майном підприємства слід вважати не ті об'єкти, які належить йому на правах власності, а ті, що воно може контролювати. Питання про зарахування тих чи інших об'єктів до активів підприємства (або навпаки – про їх вилучення зі складу активів) вирішується не за формальною юридичною належністю їх на теперішній час, а відповідно до наміру сторін щодо їх майбутнього.

Загальна модель визнання підприємством активів являє собою певну логіку дій (кроків) з побудови окремих ланок управління та універсальної формалізованої системи складових (критеріїв) щодо кожного виду активів : ***ресурси ... → контрольовані підприємством ... → у результаті минулих подій ... → використання яких, як очікується ... → приведе до надходження економічних вигід у майбутньому.*** З наведеної вище моделі витікає визначальна роль контролю підприємства за власними ресурсами – за відсутності контролю з боку підприємства втрачається сенс розгляду інших критеріїв визнання активів; якщо ресурси не контролюються підприємством, то вони не можуть визнаватись активами. Тобто, при отриманні негативної відповіді вже на першому кроці визнання об'єктів як майбутніх активів, подальші кроки можна не здійснювати. Для реалізації права на контроль у підприємства мають бути певні правові підстави, повноваження його керівних осіб, засоби впливу на об'єкт контролю (включаючи обмеження впливу на нього інших сторін), тощо. Контроль над активами випливає з права власності над ресурсами або інших юридичних прав. Проведений у дисертації аналіз змісту нормативно-правових актів показав, що стосовно до найнеліквідніших активів (нематеріальних активів) і найліквідніших активів (грошові кошти) переважають контрольні заходи щодо управління. Стосовно інших активів (запасів, біологічних активів, дебіторської заборгованості) переважає контроль, який здійснюється бухгалтерією.

Аналіз діяльності підприємств харчової промисловості України, які були обрані для дисертаційного дослідження, показав, що на цих підприємствах спостерігаються значні розбіжності у масштабах діяльності. Так, за даними форми № 3 «Звіт про рух грошових коштів», якщо на великих підприємствах чистий рух грошових коштів від основної діяльності складає 27, 5%, то разом від інвестиційної та фінансової діяльності – 72,5%; на середніх за розмірами підприємствах чистий рух грошових коштів від основної діяльності має 42,2%

сукупного руху, від фінансової діяльності – 31,9% та від інвестиційної діяльності – 25,9%; на підприємствах з малим обсягом виручки від реалізації відповідно має 30,5% сукупного руху, 43,5% та 26,0%. Тобто маємо на підприємствах однакового спрямування та видів діяльності доволі різні за обсягами та структурою показники здійснення видів діяльності, що зумовлює різні підходи до проведення контролю таких видів діяльності.

На підставі аналізу методики COSO автором викладено головні положення концепції внутрішньогосподарського контролю за основними видами діяльності підприємства. Результати аналізу наведено у табл. 3.

У межах дисертаційного дослідження, з урахуванням вимог П(С)БО та МСФЗ обґрунтовано елементи концепції внутрішньогосподарського контролю. До основних контрольних процедур належать незалежна перевірка виконання завдань; застосування попереднього, поточного та наступного контролю;

Таблиця 3

Положення з концепції внутрішньогосподарського контролю за видами діяльності підприємства

Види діяльності підприємства	Зміст елементів концепції внутрішньогосподарського контролю
Загальні положення	Контроль при прийнятті управлінських рішень; контроль дотримання на підприємстві основних принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності; перевірка послідовності застосування обраної облікової політики; вжиття певних контрольних заходів при змінах у середовищі контролю; виконання умов набрання права власності; наявність повноважень з контролю; застосування тимчасового або постійного контролю; проведення контролю з боку материнського підприємства, контроль при здійсненні спільної діяльності; контроль при об'єднанні підприємства та складанні консолідованої фінансової звітності; здійснення контролю за діяльністю підприємства щодо подій після дати складання фінансової звітності; зменшення засобами контролю зовнішнього впливу; реалізація контролю, спрямованого назовні; контроль правильності застосування механізму справедливої вартості у обліку та звітності; контроль у визнанні провідного управлінського персоналу; застосування механізму порівнювальної неконтрольованої ціни; контроль наявності і дотримання внутрішніх норм, нормативів та стандартів та ін.
Основна (операційна) діяльність	Контроль правильності формування та виконання розділів бізнес-плану; провідна роль контролю у визнанні ресурсів підприємства як його активів; контроль своєчасного списання ресурсів з обліку як активів при втраті контролю над ресурсами; контроль за зменшенням корисності активів; врахування суттєвої ролі контролю при визнанні доходу; контроль достовірності визначення податкових зобов'язань, складання декларацій, своєчасності сплати податків; перевірка виконання зобов'язань особами, відповідальними за експлуатацію та збереження активів; перевірка правильності відображення господарських операцій у обліку та звітності; контроль за збереженням активів та їх експлуатацією; створення системи внутрішньої звітності щодо основної діяльності та ін.
Інвестиційна діяльність	Попередня оцінка інвестицій; контроль доцільності та фактичної ефективності вкладення коштів та одержання віддачі від

	капітальних вкладень; контроль правильності визнання інвестиційної діяльності підприємства; контроль достовірності відображення у обліку та звітності операцій щодо інвестиційної діяльності за звітний період; зниження ризику, пов'язаного з інвестиціями; використання норм, нормативів, лімітів; створення системи внутрішньої звітності щодо інвестиційної діяльності та ін.
Фінансова діяльність	Контроль розділу «Фінанси» бізнес-плану; контроль правильності визнання фінансової діяльності підприємства; контроль достовірності відображення у обліку та звітності операцій щодо фінансової діяльності за звітний період; зниження ризику, пов'язаного із фінансовою діяльністю; використання норм, нормативів, лімітів; створення системи внутрішньої звітності щодо фінансової діяльності та ін.
інші види діяльності (діяльність, яка припиняється)	контроль правильності визнання інших видів діяльності підприємства та відображення їх у обліку та звітності

відокремлення заходів щодо контролю, здійснюваного бухгалтерією, від адміністративного, корпоративного, бюджетного контролю; проведення службових розслідувань; створення схем контролю типових операцій та системи внутрішньої звітності. Використовуються складові внутрішньогосподарського контролю: середовище контролю, оцінка ризиків, інформаційні системи, контрольні процедури, моніторинг заходів щодо контролю. Наведена у табл. 3 сукупність заходів з контролю щодо основної (операційної), інвестиційної, фінансової та інших видів діяльності підприємства дозволяє поглибити концепцію внутрішньогосподарського контролю.

У розділу 4 **«Організаційні засади реалізації концепції внутрішньогосподарського контролю підприємств»** розглянуто теоретичні засади та практичні аспекти координації та організації контролю, використання внутрішньої звітності підприємства для внутрішньогосподарського контролю.

Координація, разом із плануванням, мотивацією, організацією, контролем, входить до складу функцій управління. Слід розрізняти два рівні координації контролю: координацію дій між суб'єктами внутрішньогосподарського контролю та координацію дій з контролем зовнішнього спрямування, наприклад, узгодженість дій зовнішнього аудитора та внутрішньогосподарського контролю. В дисертації наголос робиться на першому рівні.

У процесі дослідження обґрунтовано, що організація внутрішньогосподарського контролю передбачає: встановлення мети (завдання) контролю; побудову організаційної структури контролю та її зв'язок з організаційною структурою управління підприємством в цілому; вибір головних параметрів, актуальних для діяльності підприємства; створення на підприємстві підрозділу з внутрішньогосподарського контролю (там, де це доцільно) та призначення працівників–контролерів або покладання обов'язків з контролю на співробітників; налагодження координації між суб'єктами контролю; регламентацію функцій служб (осіб) з контролю; розробку внутрішніх документів, які визначають проведення контролю на даному підприємстві; інформаційне забезпечення контролю; виконання контрольних заходів;

технологію отримання даних; планування контролю; систему норм і нормативів, внутрішніх стандартів, внутрішньої звітності.

Проведені дослідження показали, що організація внутрішньогосподарського контролю на підприємствах України не має уніфікованого вигляду. На великих підприємствах потрібна узгодженість роботи різних органів і рівнів управління й контролю, застосування спеціальних контрольних методів; необхідно розробляти й закріплювати в окремому документі власну контрольну політику та дотримуватись її вимог. На середніх підприємствах потрібний розумний компроміс між розподілом повноважень серед структурних підрозділів та відносно нескладною структурою управління та зменшенням витрат на службу контролю. На малих підприємствах найважливішим аспектом контролю є компетентність персоналу та активна участь в операціях власника (керівника).

Застосування в практиці трьох підходів до організації внутрішньогосподарського контролю (процесного, системного та ситуаційного) відображає потреби менеджменту підприємства. Через призму філософії, процесний підхід до внутрішньогосподарського контролю більше відповідає онтологічному аспекту сутності контролю (контроль як властивість буття, відокремлення суб'єктів контролю та об'єктів контролю). Системний підхід скоріше належить до гносеологічного аспекту контролю, оскільки він вимагає пізнання, проведення порівняння, встановлення взаємозв'язків між об'єктами та суб'єктами. Ситуаційний підхід задовольняє вимоги аксіологічного аспекту контролю (адже в даному випадку наголос робиться на з'ясування і задоволення інтересів і побажань), маючи на увазі відповідну поведінку виконавців контролю та підконтрольних об'єктів. Організація контролю передбачає усталений взаємозв'язок між елементами СВК, процес або стан її впорядкування. Три підходи ґрунтуються на розумінні внутрішньогосподарського контролю як підсистеми внутрішнього контролю, яка пов'язана з іншими підсистемами управління підприємством і сама складається з дрібніших систем, які, у свою чергу, також складають власні системи.

В умовах ринку основним суб'єктом контролю за діяльністю господарюючого суб'єкта є його власник. Він наділений владними повноваженнями з формування, використання, розподілу майна і результатів господарювання, а тому здійснює контроль для збереження своєї власності. Сьогодні проблема ефективного управління та дієвості контролю полягає у врахуванні соціальної орієнтації внутрішньогосподарського контролю. Контроль розглядається як процес забезпечення досягнення підприємством визначених ним цілей, у чому заінтересовані з одного боку, суспільство в цілому, а з іншого – власники (керівництво) і працівники даного підприємства.

Нові функції вивели поняття внутрішньогосподарського контролю за межі кола питань, які, як правило, належать до бухгалтерського обліку. Трансформація та поширення сфери застосування внутрішньогосподарського контролю наприкінці ХХ-початку ХХІ ст. перетворюють його на інструмент

контролю за ризиками, де функції контролю тісно переплітаються з функцією управління ризиками – ризик-менеджментом.

Дослідження проблем контролю зумовлює необхідність вирішення питань, пов'язаних з поведінкою особи на підприємстві та використанням моральних норм працівниками. Питання моралі, поведінки, етики належить до професійної діяльності, охоплюючи поведінку працівників, яким доручено проведення контрольних заходів, та їхнє ставлення до контролю, поведінку осіб, діяльність (бездіяльність) яких підлягає інспектуванню.

Суспільна довіра до якості виконаних робіт зростає, коли, в рамках певної професії, існують високі стандарти професійної діяльності. Для внутрішнього контролера важливим є почуття правильної професійної поведінки, що зумовлює дотримання ним норм етики.

Внутрішньогосподарський контроль відіграє істотну роль у мобілізації та застосуванні трудової мотивації. Систему мотивації персоналу можна відобразити як певну послідовність (модель) системи матеріального стимулювання: **центри відповідальності → підконтрольні показники → аналіз (оцінка) відхилень та їх причин → преміювання (депреміювання) працівника**. Мотивація має тісний зв'язок з внутрішньогосподарським контролем підприємства.

При попередньому контролі розробляються норми, нормативи, стандарти, критерії, зрозумілі співробітникам; визначаються завдання для виконавців; формується система винагород, оплати праці та матеріального заохочення за задалегідь встановленими показниками; формулюються вимоги до працівників; готуються та добираються робітники, службовці, керівники (на цьому етапі відмовляються від послуг працівників, чії дії не відповідають інтересам підприємства).

На етапі поточного контролю відбуваються вимірювання та оцінка фактичних результатів, досягнуті результати порівнюються із встановленими нормами, а також оцінюється вклад у результати конкретних робіт кожного з їх виконавців.

При наступному контролі оцінюються якість і кількість виконаних робіт; встановлюються особи, винні у порушеннях, мотиви та цілі їх дій; визначаються заходи щодо заохочення або покарання – залежно від своїх трудових результатів працівник здобуває визнання, одержує винагороду або несе інше покарання. Завершальний етап контролю розглядається як головний у процесі мотивації, але він є неможливим без вжиття необхідних заходів на попередніх етапах. Проведенню ефективного внутрішньогосподарського контролю сприяють, зокрема, встановлення як прямого, так і зворотного зв'язку між контролем і мотивацією, уникнення надмірного контролю, встановлення жорстких, але досяжних стандартів.

До головних норм професійної етики внутрішнього контролера відносять незалежність, чесність, об'єктивність, професійну компетентність, конфіденційність, професійну поведінку.

Врахування характерних рис інвестиційної діяльності зумовлює необхідність проведення специфічних організаційних і методичних заходів щодо внутрішньогосподарського контролю цієї діяльності. Головними завданнями її внутрішньогосподарського контролю є з'ясування достовірності планової та звітної інформації, встановлення відхилень у веденні інвестиційної діяльності, їх оцінка та своєчасне попередження ініціатора інвестицій або власника підприємства про небезпеку відхилень.

Виконання таких завдань передбачає забезпечення власників та управлінського персоналу підприємства достовірною і релевантною інформацією про інвестиції; гарантування достовірності та повноти відображення у бухгалтерському обліку, а також у звітності необхідних даних про інвестиційну діяльність за обліковими періодами, за рахунками бухгалтерського обліку; перешкоджання відображенню в обліку та звітності перекрученої інформації про інвестиційну діяльність; сприяння ефективному використанню та збереженню активів підприємства.

Провідну роль в реалізації концепції відіграють постулати контролю. Постулати концепції з методології передбачають розгляд його як системи, збалансованість векторів контрольних дій, обов'язкове охоплення контролем всіх об'єктів контролю, всіх ланок управління та ін. Постулати концепції внутрішньогосподарського контролю щодо організації передбачають необхідність дотримання певних засад, правила до працівників, які здійснюють контрольні дії, роль етичних цінностей у таких працівників та ін. (табл. 4).

Таблиця 4

Складові реалізації концепції внутрішньогосподарського контролю підприємств

Основні складові концепції	Внутрішньогосподарський контроль підприємств
Загальні постулати контролю	Контроль здійснюється на постійній основі (за планом) з боку адміністрації, бухгалтерської служби, інших суб'єктів та передбачає досягнення мети підприємства Розробка адміністрацією підприємства певних правил, процедур, політик контролю та обов'язковість дотримання об'єктами та суб'єктами контролю таких правил; коригування правил в необхідних випадках. Надання власником підприємства визначених ним повноважень з контролю суб'єктам контролю. Владні повноваження осіб, на яких покладено обов'язки суб'єктів контролю реалізуються у праві суб'єктів давати обов'язкові до виконання настанови. Імперативний характер виконання об'єктами настанов суб'єктів контролю Контроль має запобіжне, превентивне спрямування Ефективність контролю оцінюється як властивість контролю
Постулати контролю щодо методології	Контроль розглядається як система, яка складається з 3-х головних елементів: об'єктів контролю, суб'єктів контролю та контрольних дій Дотримання збалансованості векторів контрольних дій Добір методологічних засад контролю виходячи із вивчення об'єктів контролю. Самостійний вибір власником методів, форм, видів контролю

	Неминучість покарання винної особи за провину та обов'язковість стягнення з працівника коштів в покриття завданої шкоди Охоплення контролем всіх об'єктів контролю, всіх ланок управління
Постулати контролю щодо організації	Належна організація контролю та координація контрольних дій Неминучість зіткнення інтересів сторін при контролі; неприпустимість впливу фінансового інтересу на професійну поведінку контролера Врахування соціально-психологічних методів управління та мотиваційного спрямування контролю Працівник підприємства вважається невинним, доки його провину не буде доведено Працівник, на якого покладено проведення контролю, не несе відповідальності за усунення порушень, які він встановив Ефективність контролю не може ставитись вище від чесності та етичних цінностей людей, які його створюють, реалізують і здійснюють його моніторинг Адекватність методології та організації контролю
Постулати контролю щодо розвитку	Пріоритет інтересів суспільства Зростання значення громадського контролю Застосування перспективних методів напрямів розвитку (тестування, моніторинг, внутрішній аудит, врахування ризику контролю та ін.).

Основою для складання звітності є інформаційні системи бухгалтерського обліку та управління підприємством, які в поєднанні з планами, бюджетами дають можливість скласти звітні документи щодо різних аспектів його діяльності. Для управління, крім інформації бухгалтерського обліку, у підприємства повинна бути додаткова управлінська інформація, яка забезпечує виконання ним функцій планування, організації, керівництва та контролю. Керівництво підприємства на власний розсуд вирішує, чи потрібна інформація, а якщо встановлено таку необхідність, приймає рішення про те, якою вона має бути. Незважаючи на відсутність нормативної регламентації порядку формування внутрішньої звітності, управлінський персонал приділяє цьому питанню значну увагу, оскільки за даними такої звітності має можливість здійснювати контроль, тобто управляти підприємством.

На рис. 3 наведено джерела формування внутрішньої звітності підприємства.

Розділ 5 «**Напрями розвитку концепції внутрішньогосподарського контролю діяльності підприємства**» розкриває розвиток організаційних засад внутрішньогосподарського контролю його діяльності підприємства, перспективи термінології та удосконалення понятійного апарату внутрішньогосподарського контролю, оцінку якості та ефективності внутрішньогосподарського контролю.

Авторський підхід полягає у критичному використанні і узгодженні термінологію в межах наук про бухгалтерський облік та контроль; доречно стримано використовувати нові словосполучення, як «технологія контролю»,

«політика контролю», «контрольна діяльність», «інструменти контролю», «контрольний механізм».

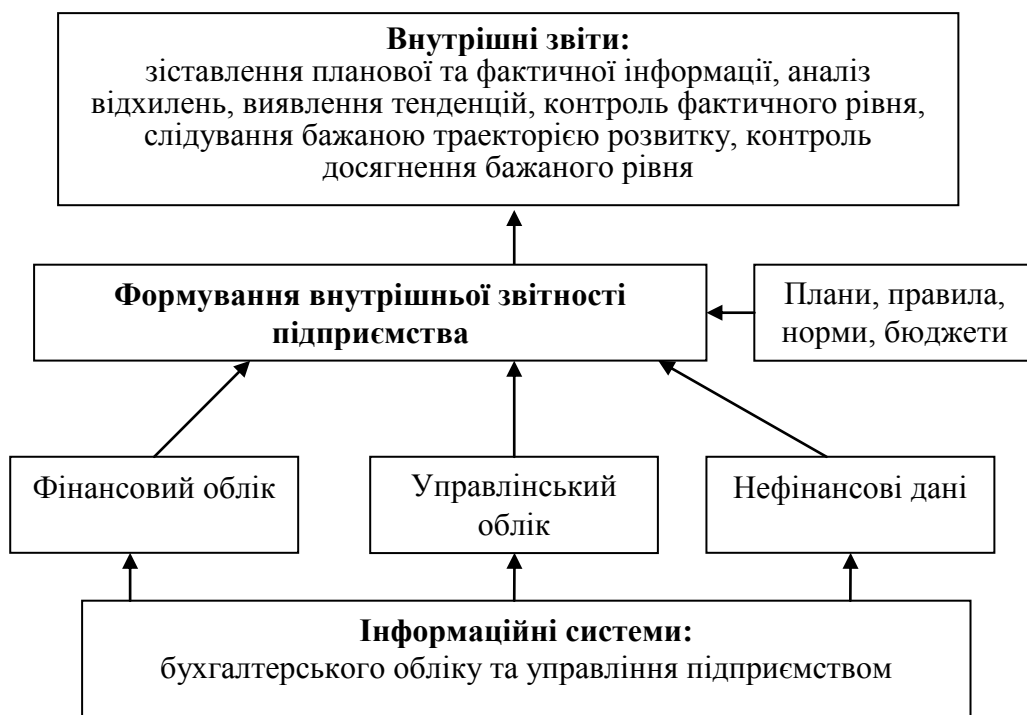

Рис. 3. Джерела формування внутрішньої звітності та місце контролю

Розгляд семантики термінів «контроль» і «діяльність» показав, що зміст сполучення цих термінів значною мірою збігається із змістом «контроль». Оскільки йдеться про несумісність близьких за значенням понять, то словосполучення «контрольна діяльність» не містить нового змісту порівняно з терміном «контроль» і є некоректним.

Групування визначень з контролю за головними складовими контролю: концептуальні засади, методичні засади, об'єкти контролю, суб'єкти контролю та організація контролю, місце контролю в веденні бухгалтерського обліку дозволило встановити закономірності та динаміку проблематики з контролю.

Термінологія з внутрішньогосподарського контролю почала виокремлюватися із загальної термінології з економічного контролю з початку 90-х років минулого сторіччя і зараз розвивається доволі швидко.

Необхідними умовами сучасного управління підприємством є якість контролю, повнота охоплення об'єктів контролем та здійснення контрольних заходів, послідовність дотримання встановленого напряму внутрішньогосподарського контролю. Нерозуміння або недостатнє розуміння сутності таких умов зумовлює певний ступінь ризику. Звідси той суб'єкт господарювання, який не досяг розуміння даної сутності, ризикує більш, ніж інші. Рівень контролю встановлює певну гарантію функціонування підприємства. Тому якість внутрішньогосподарського контролю встановлює певну гарантію функціонування підприємства.

За результатами дослідження встановлено, що на підприємствах розробляти внутрішній нормативний документ, наприклад, “Положення про організацію безпеки та захисту облікової інформації”, у якому слід встановити вимоги до нормативно-правової бази, систем розмежування доступу, контролю цілісності інформаційної системи, криптографічного захисту інформації, механізмів фізичного захисту компонентів системи, а також відповідальність за порушення розробленого Положення. Це дасть можливість забезпечити заінтересованість учасників контролю у його проведенні, достовірність результатів контролю, покарання за необережне ставлення до апаратного і програмного забезпечення або перекручення облікової інформації.

Заходи щодо функціонування підрозділу підприємства з внутрішньогосподарського контролю як складової СВК та основні риси такої системи наведено в табл. 5.

Таблиця 5

Функціонування підрозділу підприємства з внутрішньогосподарського контролю в управлінні підприємством

Характеристики	СВК
Чийх інтересів дотримується	Знеособлений, в інтересах підприємства; виконує розпорядження власника (адміністрації)
Предмет інтересу	Діяльність підприємства, окремих підрозділів (центрів відповідальності) та співробітників; встановлення законності та доцільності виконання операцій; їх правильне відображення в обліку
Характер дії	Відкритий; за планами, графіками, програмами
Зміст інформації	При попередньому контролі – ймовірна, неточна; при поточному контролі – оперативна, достовірна; при наступному контролі – точна, доказова. Інформація становить комерційну таємницю.
Виконавці	Співробітники підрозділів з контролю; співробітники апарату управління, у функціях яких передбачено відповідальність за контроль
Права та обов'язки співробітників підрозділу	Здійснювати контрольні заходи; проводити перевірки; виявляти й доводити наявність порушень; встановлювати винних осіб; накладати штрафи; вимагати усунення порушень, готувати матеріали (докази) про провину осіб для передавання правоохоронним органам
Підлеглисть співробітників підрозділу	Пряма, адміністративна
Вимоги до співробітників	Незалежність від підрозділу, що перевіряється; компетентність, дотримання норм етики внутрішнього контролера

Згідно з даними табл. 5, підрозділ підприємства з внутрішньогосподарського контролю має адміністративну підпорядкованість і вивчає всі аспекти діяльності; виконавцями контролю є працівники відповідних підрозділів підприємства; власний інтерес контролера є несумісним з його посадою.

Висновки

У дисертації проведено теоретичне дослідження і запропоновано вирішення актуальної науково-практичної проблеми – розробки концепції внутрішньогосподарського контролю діяльності підприємств нефінансового сектора економіки з використанням методологічних та організаційних засад в умовах реформування економіки України. За результатами сформовано висновки методологічного, організаційного та науково-прикладного характеру, що відображають вирішення завдань дисертаційного дослідження відповідно до поставленої мети.

1. Сутність внутрішньогосподарського контролю підприємств обумовлюється потребами суспільства в ефективному управлінні підприємством; нормативно-правовими актами щодо діяльності підприємств; нормативно-правовою базою щодо регулювання бухгалтерського обліку; вимогами Міжнародних стандартів аудиту щодо підтвердження достовірності фінансової звітності. Важливими елементами внутрішньогосподарського контролю є об'єкти, суб'єкти та контрольні дії. Внутрішньогосподарський контроль через застосування відповідних методів до конкретного об'єкта контролю дозволяє встановлювати ступінь задоволення побажань (вимог, інтересів) суб'єкта контролю шляхом порівняння фактичної інформації зі стандартами і нормами, враховуючи пріоритетність ціннісних побажань цього суб'єкта, підпорядковуючи інтереси працівників інтересам суспільства і підприємства (тобто підтримуючи певну її мотивацію), дозволяючи суб'єктові контролю оцінювати відхилення у діяльності об'єкта контролю від власних вимог, і тим самим впливати на цей об'єкт для досягнення цілей. Доречно для усунення неконвенційності понятійного апарату при вивченні проблем внутрішнього контролю користуватися терміном «внутрішньогосподарський контроль».

2. Змістовним поняттям, яке найбільш повно розкриває природу внутрішньогосподарський контроль, забезпечує перспективи його розвитку є концепція такого контролю. Доведено, що головними складовими концепції внутрішньогосподарського контролю підприємств є мета, основні завдання, об'єкти, суб'єкти, складові внутрішньогосподарського контролю, поняття і місце контрольних дій, організаційні рівні та постулати контролю, як загальні, так і методологічні, організаційні та розвитку. Обґрунтовано, що проблеми концепції внутрішньогосподарського контролю доречно розглядати, у двох площинах: у науковому сенсі та у практичному розумінні.

3. В основу прийнятої концепції внутрішньогосподарського контролю покладається певна парадигма, що утворює цілісну та логічно ув'язану систему поглядів, на основі якої обґрунтовується теорія (модель) постановки проблеми, взятої як зразок вирішення завдань внутрішньогосподарського контролю. Парадигма внутрішньогосподарського контролю підприємств передбачає

урахування сучасних вимог до контролю, застосування сучасних методів та організації контролю, використанням нових завдань контролю.

4. Методологія внутрішньогосподарського контролю включає мету, застосування певних прийомів і способів для її досягнення, а також сукупність принципів і підходів до організації та побудови теоретичної та практичної діяльності. Методологія внутрішньогосподарського контролю не зводиться до сукупності методів, методик. Обґрунтовано, що для реалізації концепції внутрішньогосподарського контролю вживаються відповідні методичні прийоми, згрупувати у вигляді методично-організаційної моделі внутрішньогосподарського контролю. Розроблено модель передбачає групування методичних прийомів і способів контролю за джерелами інформації, за об'єктами внутрішньогосподарського контролю та забезпечує охоплення контрольними заходами головні об'єкти контролю.

5. Потреба в удосконаленні внутрішньогосподарських відносин на підприємствах зумовлює розвиток організації внутрішньогосподарського контролю. Для розкриття основних положень концепції запропоновано сукупність організаційних процедур. Головними з них є: визначення об'єктів контролю і суб'єктів контролю, встановлення параметрів діяльності об'єктів контролю, виконання належних контрольних заходів, запроваджуваних суб'єктом контролю (щодо технології, документування, етапів, стадій, методів, технічних засобів, джерел інформації та ін.); створення організаційної структури (функціональна чи лінійна організація) контролю; планування, розвиток і вдосконалення організації внутрішньогосподарського контролю; застосування регламентації функцій підрозділів з контролю і працівників, які виконують контрольні операції. На основі дослідження практики контролю, встановлено необхідність розробки внутрішніх документи підприємства; здійснювати належну кадрову політику (щодо добору і підготовки виконавців, мотивації, відповідальності, етики контролера, організації праці); реалізувати власну політику підприємства щодо контролю; забезпечувати зв'язок з обліковими процедурами (тобто дотримання облікової політики). При організації внутрішньогосподарського контролю підприємства виокремлюються два напрями: внутрішній контроль і вимірювання роботи персоналу в межах керованої системи; контроль у системі управління підприємством. Важливою є координація відповідних зусиль усіх суб'єктів внутрішньогосподарського контролю.

6. Значний вклад у розвиток науки про контроль вносять ідеї української наукової школи обліку та контролю. На основі дослідження навчальної та монографічної літератури, а також новизни захищених дисертацій встановлено, що вітчизняна школа бухгалтерського обліку дотримується розмежування обліку та контролю; внутрішній контроль поділяється на попередній, поточний і наступний, контроль розглядається як система, при дослідженні проблем контролю широко використовуються концептуальні засади. Еволюція національної наукової школи з контролю відбувається у напрямках розширення

тематики досліджень, розвитку теорії, розробки концепцій, вдосконалення методології та методики, запровадження моделювання; вдосконалення інформаційного забезпечення внутрішнього контролю; розкриття соціопсихологічних та мотиваційних аспектів контролю; дослідження з контролю, зберігаючи зв'язок із обліком, набувають самостійного змісту.

7. Мотивація працівників підприємства безпосередньо пов'язана із змістом внутрішньогосподарського контролю, тобто з діяльністю, де внутрішньогосподарський контроль є однією з складових управління ним. Параметри внутрішньогосподарського контролю слугують мотиваційною метою, якої намагається досягти суб'єкт контролю. Виявлено, що при вирішенні завдань щодо впливу організації внутрішньогосподарського контролю підприємства на позитивну трудову мотивацію його персоналу доцільно виокремлювати два напрями контролю: по-перше, внутрішньогосподарський контроль і вимірювання роботи персоналу в системі управління підприємством; по-друге, система управління підприємством, як специфічний об'єкт внутрішньогосподарського контролю.

8. Внутрішня звітність відображає факти господарської діяльності підприємства і його підрозділів, а також дозволяє менеджерам і керівникам його служб приймати обґрунтовані управлінські рішення. Внутрішня звітність підприємства є складовою його маркетингової інформаційної системи і має певну структуру; на підставі звітних даних проводиться контроль його діяльності; контрольна звітність є необхідною складовою внутрішньогосподарського контролю підприємства. На підставі досліджень обґрунтовано методологічні засади звітності, визнані проблеми та перспективи удосконалення внутрішньої звітності підприємства.

9. Сучасна термінологія з внутрішнього контролю має самостійний набір термінів, які розкривають доволі широке коло визначень щодо такого контролю. Внутрішньогосподарський контроль знаходить відображення у розкритті функціональної спрямованості контролю – є фінансовий, бюджетний, банківський, відомчий внутрішній контроль. Сучасний понятійний апарат внутрішньогосподарського контролю не завжди є однозначним і не повністю враховує нові стандарти в роботі, а також внутрішньофірмову термінологію. Для поповнення бази термінів з обліку та контролю в Україні потрібна відповідна інтерпретація відомих у західних країнах термінів.

10. Внутрішній моніторинг як одна з організаційних форм внутрішньогосподарського контролю ґрунтується на двох складових: управлінні контролем та контролі виконання. З поширенням BSC, після належного наукового обґрунтування, можлива поява нової парадигми внутрішнього контролю, яка передбачатиме баланс у забезпеченні контролю як оперативного, так і стратегічного спрямування.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Пантелеев В.П. Внутрішньогосподарський контроль: методологія та організація : [монографія] / Володимир Павлович Пантелеев. — Державна академія статистики, обліку та аудиту. — К.: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2008. — 491 с. (рецензія: В.О.Шевчук/ Економіст.—2009. — № 2. — с. 48.).

Навчальні посібники з грифом Міністерства освіти і науки України

2. Пантелеев В.П. Фінансова звітність : [навч. посіб.] За ред. д.е.н., проф. В.О.Шевчука. / В.П. Пантелеев— Київ,: Державна академія статистики, обліку та аудиту. — 2004. — 227 с.

3. Внутрішній контроль господарської діяльності підприємства : [навч. посіб.] За ред. к.е.н, проф. Корінька М.Д. / М.Д. Корінько, В.П.Бондар, В.П. Пантелеев – Фастів, «Поліфаст», 2006. — 440 с. (51,15 др.а., особисто автору належить 0,86 др.а.).

4. Пантелеев В.П., Корінько М.Д. Внутрішній аудит: [навч. посіб.]. За ред. д.е.н., проф. В.О.Шевчука. / М.Д. Корінько, В.П. Пантелеев — Державна академія статистики, обліку та аудиту Державного комітету статистики України. — К. 2006. — 247 с. (19,99 др.а. особисто автору належить 15,95 др.а.).

5. Пантелеев В.П. Аудит : [навч. посіб.] / В.П. Пантелеев — К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2008. — 400 с.

Статті в наукових фахових виданнях

6. Пантелеев В.П. Організація системи внутрішнього контролю на підприємствах з різними масштабами діяльності / В.П. Пантелеев // Науковий вісник Державної академії статистики, обліку та аудиту Держкомстату України, 2004. — № 2. — С. 54-57 (0,24 др.а.).

7. Пантелеев В.П. Аналіз економічного потенціалу підприємства під час проведення внутрішнього аудиту / В.П. Пантелеев // Науковий вісник Державної академії статистики, обліку та аудиту Держкомстату України. —2004. — № 2. — С. 17-22 (0,35 др.а.).

8. Кадієвський В.А., Пантелеев В.П. Норми і стандарти внутрішньогосподарського контролю підприємства / В.А.Кадієвський, В.П. Пантелеев // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць/ Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. Випуск 1(4)/Відповідальний редактор д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець. – Житомир: ЖДТУ. — 2006. — С.272-274.(загальний обсяг 0,1 др.а., особисто автору належить 0,25 др.а.: класифікація норм внутрішньогосподарського контролю).

9. Пантелеев В.П. Використання внутрішньої звітності підприємства для внутрішнього контролю /В.П. Пантелеев // Науковий вісник Державної

академії статистики, обліку та аудиту Держкомстату України. — 2006. — № 4. — С. 51-58 (0,35 др.а.).

10. Пантелеев В.П. Внутрішній контроль самофінансування підприємств промисловості / В.П. Пантелеев // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. — випуск 229: в 4 т. — т. IV- Дніпропетровськ: ДНУ.— 2007. — С. 944-951 (0,35 др.а.).

11. Пантелеев В.П. Контрольні процедури, засновані на ризику, у внутрішньогосподарському середовищі промислових підприємств / В.П. Пантелеев // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: економічні науки, випуск 17, 2007 р. — С. 142-145 (0,3 др.а.).

12. Пантелеев В.П. Внутрішній моніторинг як форма внутрішньогосподарського контролю / В.П. Пантелеев // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. — 2007. — № 7 (113), ч.2. — С. 121-127 (0,4 др.а.).

13. Пантелеев В.П. Вплив організації внутрішнього контролю на трудову мотивацію персоналу підприємства / В.П. Пантелеев // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: економічні науки. — 2007.- випуск 4(42). — С. 149-157 (0,6 др.а.).

14. Пантелеев В.П. Гносеологія організації внутрішнього контролю. / В.П. Пантелеев // Збірник наукових праць «Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України». Суми, Українська академія банківської справи Національного банку України. — 2007. — вип. 22. — С. 359-366 (0,5 др.а.).

15. Пантелеев В.П. Виявлення та усунення господарських порушень працівників засобами внутрішнього контролю / В.П. Пантелеев // В збірнику наукових праць професорсько-викладацького складу і аспірантів «Теорії мікро-макроекономіки» за ред. професорів Мальчина Ю.М., Ніколенка Ю.В. Академія муніципального управління. — 2008. — вип. 29. — С. 294-302 (0,5 др.а.).

16. Пантелеев В.П. Нова парадигма внутрішньогосподарського контролю / В.П. Пантелеев // Науковий Вісник ДАСОА. — 2008.- № 1. — С. 37-44 (0,4 др.а.).

17. Пантелеев В.П. Методологічні засади внутрішньогосподарського контролю / В.П. Пантелеев // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — № 4. — С. 242-249 (0,5 др.а.).

18. Пантелеев В.П. Основи організації внутрішньогосподарського контролю інвестиційної діяльності / В.П. Пантелеев // Міжнародний університет бізнесу і права. Бізнес-навігатор. Науково-виробничий журнал. — 2008. — № 14. — С. 26-32 (0,4 др.а.).

19. Пантелеев В.П. Внутрішня звітність в організації внутрішньогосподарського контролю / В.П. Пантелеев // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць — 2008 — випуск 235: в 4 т. — т. II — С. 334-340 (0,3 др.а.).

20. Пантелеев В.П. Організація внутрішнього контролю з позиції врахування ризику при аудиті / В.П. Пантелеев // Культура народів Причерномор'я. -2008. — № 133. — с. 227-229 (0,15 др.а.).

21. Пантелеев В.П. Професійна етика внутрішнього контролера як складова організації внутрішнього контролю / В.П. Пантелеев // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. — випуск 237: т. V — 2008. — С. 1219-1229 (0,6 др.а.).

22. В.П.Пантелеев Внутрішня звітність підприємства як інформаційна база внутрішнього контролю підприємства / В.П. Пантелеев // Формування ринкової економіки : Зб. Наук. Праць. Спец. Вип., присвяч. Міжнар. Наук.-практ. Конф. «Контролінг у бізнесі: теорія і практика» . — 2008. — С. 316-324 (0,5 др.а.).

23. Пантелеев В.П. Проблеми самоконтролю в організації внутрішнього контролю підприємств/ В.П. Пантелеев // Наукові праці Національного університету харчових технологій, вип. — 2008. — № 26, Економіка. — С. 103-106 (0,3 др.а.).

24. Пантелеев В.П. Підходи в організації та проведенні внутрішньогосподарського контролю / В.П. Пантелеев // Науковий вісник ДАСОА. — 2008. — № 2. — С. 53-56 (0,4 др.а.).

25. Пантелеев В.П. Відображення організації внутрішнього контролю у нормативних документах / В.П. Пантелеев // Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна. Економічна серія. — 2008. — № 802. — С. 131-134 (0, 3 др.а.).

26. Пантелеев В.П. Методологія внутрішньогосподарського контролю у визнанні активів підприємства / В.П. Пантелеев // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. — випуск 241: т. III — 2008. — С. 502-519 (0,7 др.а.).

27. Пантелеев В.П. Матриця системи внутрішнього контролю на основі таксонометричної моделі / В.П. Пантелеев // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету, спецвипуск матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції «Моделювання систем і процесів обліку, аналізу та аудиту». —2008. — № 5. — С. 266-270 (0,4 др.а.).

28. Пантелеев В.П. Розкриття змісту термінів «контроль» та «внутрішньогосподарський контроль» у довідкових економічних виданнях / В.П. Пантелеев // Науковий вісник ДАСОА. — 2009. — № 2.— с. 50-54 (0,4 др.а.).

29. Пантелеев В.П. Основи координації внутрішньогосподарського контролю підприємств / В.П. Пантелеев // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки — 2009. — № 1. — С.220-223 (0,3 др.а.).

Тези та статті за матеріалами конференцій

30. Пантелеев В.П. Використання методу тестування при перевірці системи внутрішнього контролю постачання матеріалів / В.П. Пантелеев // 10

років Національному центру обліку та аудиту України. Збірник тез і текстів доповідей на науково-практичній конференції з аудиту. — К.: Державна академія статистики, обліку та аудиту. — 2003. — С. 101-102 (0,1 др.а.).

31. Пантелеєв В.П. Контрольні процедури, застосовані на ризику у внутрішньогосподарському середовищі промислових підприємств / В.П. Пантелеєв // Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції: Черкаси, 11-13 квітня 2007 р. Відп. Ред.. В.М.Яценко. — Черкаси: ЧДТУ. — 2007. — С. 170-171 (0,1 др.а.).

32. Пантелеєв В.П. Внутрішній аудит внутрішньогосподарської звітності підприємства/ В.П. Пантелеєв // Аудит у посттоталітарному суспільстві, міжрегіональна наукова конференція 24-25 червня 2005 р., тези доповідей.- Київ-Чернігів. — 2005 р. — С.158-163 (0,3 др.а.).

33. Пантелеєв В.П. Норми і стандарти – основа організації внутрішньогосподарського контролю підприємств промисловості / В.П. Пантелеєв // Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: традиції, проблеми, перспективи. — Київ. Державна академія статистики, обліку та аудиту. — 2007. — С. 85-87. (0,1 др.а.).

34. Пантелеєв В.П. Організація і методика внутрішньогосподарського контролю інвестиційної діяльності підприємств/ В.П. Пантелеєв // Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: традиції, проблеми, перспективи. Тези доповідей учасників IV міжвузівської конференції. — Київ, Державна академія статистики, обліку та аудиту. — 2006. — С. 74-76 (0,1 др.а.).

35. Пантелеєв В.П. Оцінка системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності для здійснення внутрішнього контролю / В.П. Пантелеєв // Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: традиції, проблеми, перспективи. Збірник доповідей учасників III наукової конференції. — Київ. Державна академія статистики, обліку та аудиту. — 2005. — С. 66-71 (0,1 др.а.).

36. Пантелеєв В.П. Вивчення внутрішньогосподарського контролю внутрішнім аудитом підприємства / В.П. Пантелеєв // В зб. «Стан і проблеми обліку, контролю і аналізу в умовах транзитивної економіки» Матеріали міжнародної науково-практичної конференції — Донецьк, Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, інститут обліку і фінансів. — 2007. — С. 214-217 (0,2 др.а.).

37. Пантелеєв В.П. Організація внутрішнього контролю підприємств при конфлікті інтересів / В.П. Пантелеєв // В зб. VI-а Міжнародна наукова конференція «Наукові дослідження в сфері бухгалтерського обліку, контролю та аналізу: теоретико-практичне значення і напрями подальшого розвитку». Тези та тексти виступів. — Житомир, ЖДТУ, 2007. — С. 273-279 (0,2 др.а.).

38. Пантелеєв В.П. Правове забезпечення внутрішнього контролю промислових підприємств / В.П. Пантелеєв // В зб. Прикладна статистика: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 1. — К.:

Державна академія статистики, обліку та аудиту Держкомстату України,- 2007. — С. 127-134 (0,4 др.а.).

39. Пантелеєв В.П. Проблеми самоконтролю в організації внутрішнього контролю підприємств / В.П. Пантелеєв // IV Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми економіки підприємств в умовах сталого розвитку». Тези доп. — К.: НУХТ, 2008. — С. 5-6 (0,3 др.а.).

40. Пантелеєв В.П. Современные требования к организации внутреннего контроля/ В.П. Пантелеєв // В зб. статей VII Международная научно-практическая конференция АУДИТ, НАЛОГИ И БУХГАЛТЕРСКИЙ УЧЕТ: ОСНОВЫ, ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА 17-18 апреля 2008 г. г.Пенза (Россия), 2008 г. — С. 62-67 (0,3 др.а.).

41. Пантелеєв В.П. Мотиваційне спрямування організаційних заходів внутрішнього контролю / В.П. Пантелеєв // Матеріали II міжнародній науково-практичній конференції «Наукове забезпечення процесів реформування соціально-економічних відносин в умовах глобалізації». Кримський інститут бізнесу, Університет економіки та управління, Центр розвитку освіти, науки та інновацій. — Сімферополь-Алушта, 18-20 квітня 2008 р. — С. 146-149 (0,4 др.а.).

42. Пантелеєв В.П. Новые требования к организации мониторинга внутреннего контроля / В.П. Пантелеєв // Матеріали IV Международной научно-практической конференции «Научное пространство Европы — 2008», Том 6, Экономика. 15-30.04.2008. — София (Республика Болгария), «Бял ГРАД-БГ» ООД, 2008. — С. 9-11 (0,3 др.а.).

43. Пантелеєв В.П. Організація внутрішнього контролю з позицій врахування ризику при аудиті / В.П. Пантелеєв // Реалізація національних економічних інтересів України в рамках євроінтеграційних процесів/Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції вчених та спеціалістів. Сімферополь, 22-25 квітня 2008 року. — Сімферополь: ПП «Підприємство Фенікс», 2008. — С.273-274 (0,1 др.а.).

44. Пантелеєв В.П. Сучасні вимоги до організації моніторингу заходів контролю/ В.П. Пантелеєв // Підприємницька діяльність в Україні: проблеми розвитку та регулювання: Зб. Матер. II Міжнар. Наук.-практ. Конф. 15-16 трав. 2008 р. — К.: МІБО КНЕУ, 2008. — С. 102-104 (0,1 др.а.).

45. Пантелеєв В.П. Представление о качестве внутреннего контроля. / В.П. Пантелеєв // Материалы IV Международной конференции «СТРАТЕГИЯ КАЧЕСТВА В ПРОМЫШЛЕННОСТИ И ОБРАЗОВАНИИ», 30 мая — 6 июня 2008, г. Варна, Болгария, том 1. — С.770-771 (0,1 др.а.).

46. Пантелеєв В.П. Розвиток ідей обліку, звітності та контролю через призму національних наукових шкіл / В.П. Пантелеєв // Материалы VII Международной научной конференции Научные бухгалтерские школы мира: эволюция, современное состояние, перспективы развития. В 2 ч. Часть 1. Бухгалтерские научные школы стран мира. Житомир, ЖГТУ, 2008. — С. 128-132 (0,15 др.а.).

47. Пантелеєв В.П. Внутрішній контроль інноваційного розвитку (використання системного підходу). / В.П. Пантелеєв // В зб. Прикладна статистика: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 3. — К.: Державна академія статистики, обліку та аудиту, 2008. — С. 162-167 (0,1 др.а.).

48. Пантелеєв В.П. Порушення в порядку організації внутрішнього контролю, що сприяли шахрайству в банківських установах / В.П. Пантелеєв // Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: традиції, проблеми, перспективи. Тези доповідей учасників VII міжнародної наукової конференції, — Київ, Державна академія статистики, обліку та аудиту, 2009. — с. 144-148 (0,2 др.а.).

Основні публікації в інших виданнях:

49. Пантелеєв В.П. Внутрішній контроль прийняття до обліку нематеріальних активів / В.П. Пантелеєв // Аудитор України. — 2005. — № 9. — С. 4-8 (0,3 др.а.).

50. Пантелеєв В.П. Зміни в обліку нематеріальних активів/ В.П. Пантелеєв // «Школа бухгалтера», «Дебет-кредит». — 2005 — № 7 від 11.04.2005. — С. 32-34 (0,5 др.а.).

51. Пантелеєв В.П., Бушанський В.В. Вимоги Міжнародних стандартів аудиту щодо підтвердження дотримання соціальних функцій підприємством (про зміст політологічного аудиту) / В.П. Пантелеєв, Бушанський В.В. // Аудитор України. — 2005. — № 15. — с. 20-23 (0,05 др.а.).

52. Пантелеєв В.П. Учётная политика предприятий и учреждений Украины (о реализации права выбора предприятиями собственной учётной политики) / В.П. Пантелеєв // Вестник бухгалтера и аудитора Украины. — 2006. № 7-8. — С. 11-15 (0,2 др.а.)

53. Пантелеєв В.П. Зміст та оцінка внутрішнього контролю собівартості продукції у промисловості / В.П. Пантелеєв // Аудитор України. — 2007. — № 3. — С. 3-9 (0,15 др.а.).

54. Пантелеєв В.П. Методика внутрішньогосподарського контролю розрахунків підприємства за податками / В.П. Пантелеєв // Аудитор України. — 2006. — № 9. — С. 22-24 (0,1 др.а.).

55. Пантелеєв В.П. Особливості внутрішньогосподарського контролю промислових підприємств – суб'єктів малого підприємництва / В.П. Пантелеєв // Аудитор України. — 2006. — № 14. — С. 22-25 (0,15 др.а.).

56. Пантелеєв В.П. Тестування внутрішнього контролю постачання матеріалів / В.П. Пантелеєв // Аудитор України. — 2003. № 19.- С. 20-28 (0,4 др.а.).

57. Пантелеєв В.П. Розгляд внутрішнім аудитом підприємства діяльності внутрішнього фінансово-господарського контролю/ В.П. Пантелеєв // В зб. Внутрішній аудит та управління бізнесом. Збірник тез і текстів статей з внутрішнього аудиту. — Київ. -2004. — С. 50-59 (0,3 др.а.).

58. Пантелеев В.П. Сучасні вимоги до внутрішнього контролю та характерні риси внутрішнього контролера / В.П. Пантелеев // В збірнику наукових праць Державної академії статистики, обліку та аудиту .вип. 1. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації. — К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство». — 2008. — С. 18-21 (0,1 др.а.).

59. Пантелеев В.П. Конфлікт інтересів по-українськи / В.П. Пантелеев // Аудитор України — 2008. — № 12. — С. 12-17 (0,2 др.а.).

60. Пантелеев В.П. Про використання терміну «контрольна діяльність» // В збірнику наукових праць Державної академії статистики, обліку та аудиту. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації. — К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство». — 2008. — Вип. 2. — С. 50-52 (0,1 др.а.).

Публікації в іноземних виданнях

61. Пантелеев В.П. Оценка нематериальных активов / В.П. Пантелеев // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий, Москва, 1993 г., № 7. — С. 47-48 (0,5 др.а.).

62. Пантелеев В.П. Финансирование и кредитование капитальных вложений. Методическая разработка / В.П. Пантелеев // — Калининград, Калининградский государственный технический университет. — 1998. — 44 с (1 др.а.).

63. Пантелеев В.П. Концепции контроля в бухгалтерском учёте (сравнительный анализ) / В.П. Пантелеев // В зб. Экономика. Инвестиции. Инновации: Межвузовский сб. науч. Тр. Вып. 2./отв.за выпуск А.С.Каратаев, О.С. Кожухова; Сургут.гос. ун-т, Россия. — Сургут: Изд-во Сургутская типография. — 2008. — С. 237-244 (0,3 др.а.).

Словник

64. Пантелеев В.П., Сніжко О.С. Словник бухгалтера та аудитора / В.П.Пантелеев, О.С. Сніжко — Держ. ком. статистики України, Держ. Акад. статистики, обліку та аудиту. — К.: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2009. — 239 с. (10,4 др.а., особисто автору належить 8,67 др.а.: термінологія з бухгалтерського та фінансового обліку, внутрішнього та зовнішнього аудиту).

АНОТАЦІЯ

Пантелеев В.П. Концепція внутрішньогосподарського контролю діяльності підприємств: методологія, організація, розвиток. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності) – Державна академія статистики, обліку та аудиту Державного Комітету статистики України. – Київ, 2009.

У дисертації здійснено системне дослідження концепції внутрішньогосподарського контролю з точки зору їх методології, організації та розвитку.

Розвинуто теорію контролю за результатами критичного аналізу наукових концепцій внутрішньогосподарського контролю підприємств.

Обґрунтовано та побудовано парадигму внутрішньогосподарського контролю підприємств на підставі застосування філософського підходу до елементів теорії управління.

Розглянуто етапи розвитку внутрішньогосподарського контролю підприємств.

Досліджено методологічні засади внутрішньогосподарського контролю підприємств та розкрити методологічні аспекти прийомів та способів внутрішньогосподарського контролю при веденні бухгалтерського обліку активів.

Визначено наукові засади організації внутрішньогосподарського контролю підприємств та визначено місце координації контролю.

Встановлено значення та практичні аспекти використання внутрішньої звітності при проведенні внутрішньогосподарського контролю.

Узагальнено понятійний апарат внутрішньогосподарського контролю та встановлено перспективи застосування термінології з контролю.

Розроблено класифікацію внутрішньогосподарського контролю підприємств в залежності від об'єктів контролю, суб'єктів контролю, контрольних дій та інших факторів.

Проведено оцінку стану наукових досліджень з внутрішньогосподарського контролю та розвитку концепцій контролю.

На підставі комплексного дослідження наукових проблем концепції розроблено проект Концепції внутрішньогосподарського контролю підприємств нефінансового сектора України.

Ключові слова: концепція, внутрішньогосподарський контроль, система внутрішнього контролю, об'єкти, суб'єкти, контрольні дії, парадигма, методологія, організація, розвиток, COSO, етика, мотивація.

АННОТАЦИЯ

Пантелеев В.П. Концепция внутрихозяйственного контроля деятельности предприятий: методология, организация, развитие. – Рукопись.

Диссертация на присвоение научной степени доктора экономических наук по специальности 08.00.09 – Бухгалтерский учёт, анализ и аудит (по видам экономической деятельности) – Государственная академия статистики, учёта и аудита Государственного Комитета статистики Украины. – Киев, 2009.

В диссертации проведено системное исследование концепции внутрихозяйственного контроля предприятий нефинансового сектора экономики с точки зрения её методологии, организации и развития.

Рассмотрены теоретические подходы к формированию концепции внутрихозяйственного контроля предприятий: определены сущность и экономическое содержание контроля, установлены концептуальные подходы к

контролю, проведено обоснование цели, основных задач, предмета и видов контроля с точки зрения раскрытия концепции контроля. Проведено исследование истории развития контроля предприятий Украине. Построена парадигма внутривозвественного контроля предприятий на основе применения философского подхода к элементам теории управления.

Исследованы концептуальные основы создания системы внутривозвественного контроля через установление предпосылок создания системы контроля, идентификации объектов, субъектов и мероприятий по контролю предприятий.

Проведено исследование методологических основ внутривозвественного контроля и раскрыты аспекты приёмов и способов внутривозвественного контроля при проведении бухгалтерского учёта активов. Определён метод внутривозвественного контроля, установлены возможности идентификации и устранения хозяйственных нарушений средствами внутривозвественного контроля.

При исследовании проблем организации внутривозвественного контроля установлены теоретические основы координации и организации контроля, рассмотрение вопросов этики внутреннего контролера, влияние контроля на усиление мотивации работников предприятия, раскрыты практические аспекты внедрения концепции контроля по видам деятельности предприятий, рассмотрены аспекты концепции контроля при осуществлении инвестиционной деятельности. Установлено значение и практические аспекты использования внутренней отчётности при проведении внутривозвественного контроля.

Перспективами развития концепции контроля является применение внутреннего мониторинга, тестирования, использование Сбалансированной системы показателей. Показаны перспективы использования современной терминологии и усовершенствование терминологической базы контроля. Установлены показатели качества и эффективности контроля.

В приложениях к диссертации содержатся проект Концепции внутривозвественного контроля предприятий, классификация внутривозвественного контроля предприятий в зависимости от объектов контроля, субъектов контроля, контрольных действий и других факторов, раскрыты проблемы внутривозвественного контроля по уровням научного знания о контроле, характеристика национальных и международных стандартов учёта и использование контроля при ведении учёта, приведены определения важнейших терминов и установлена динамика их помещения в справочной литературе по контролю, ссылки на положения по методологии и организации внутривозвественного контроля в новизне защищенных диссертаций, классификация внутренней отчётности и т.п.

Ключевые слова: концепция, внутривозвественный контроль, система внутреннего контроля, объекты, субъекты, контрольные действия, парадигма, методология, организация, развитие, COSO, этика, мотивация.

ANNOTATION

Panteleev V.P. Conception of internal control of activity of enterprises: methodology, organization, development. It is Manuscript.

Dissertation on the receipt of scientific degree of doctor of economic sciences after speciality 08.00.09 is a record-keeping, analysis and audit (after the types of economic activity), is State Academy of statistics, account and audit of Statutory Broker of statistics of Ukraine. It is Kyiv, 2009.

In dissertation system research of conception of internal control is carried out from the point of view their methodology, organization and development.

The theory of control after the results of walkthrough of scientific conceptions of internal control of enterprises is developed.

Grounded and build paradigm of internal control of enterprises on the basis of application of the philosophical going near the elements of management theory.

The stages of development of internal control of enterprises are considered.

Investigational methodological principles of internal control of enterprises and to expose the methodological aspects of receptions and methods of internal control at the conduct of record-keeping of assets.

Certainly scientific principles of organization of internal control of enterprises and to define the place of co-ordination of control.

A value and practical aspects of the use of the internal accounting is set during the leadthrough of internal control.

Generalized concept vehicle of internal control and to define the prospects of application of terminology from control.

Classification of internal control of enterprises is developed depending on the objects of control, subjects of control, control actions and other factors.

The estimation of the state of scientific researches is conducted from internal control and development of control conceptions.

On the basis of complex research of scientific problems conceptions are developed plan of the Conception of internal control of enterprises of unfinancial sector of Ukraine.

Keywords: conception, internal control, internal checking system, objects, subjects, control actions, paradigm, methodology, organization, development, Coso, ethics, motivation.